

Zmapování stavu veřejného přístupu do krajiny v obci Ženklava

Bakalářská práce

Autor: Tomáš Marvan, rekreologie

Vedoucí práce Mgr. Luděk Šebek, Ph.D.

Olomouc 2015

Bibliografická identifikace

Jméno příjmení autora: Tomáš Marvan

Název závěrečné písemné práce: Zmapování stavu veřejného přístupu do krajiny Libotínských vrchů v obci Ženklava

Pracoviště: Katedra rekreologie

Vedoucí: Mgr. Luděk Šebek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2014-2015

Abstrakt: Chůze a běh na nezpevněných stezkách patří mezi nejoblíbenější a nejčastější pohybové volnočasové aktivity. Zatímco v příměstských oblastech se možnosti jejich provozování s důrazem na zdravý životní styl postupně rozšiřují, na venkově může v některých místech paradoxně nastávat situace opačná. Zákon teoreticky zajišťuje obyvatelům vesnic jako každému občanovi právo na volný přístup do krajiny. Prakticky ale může snadno nastat situace, kdy se příroda v jejich bezprostředním okolí stane pro ně za vynaložení přiměřeného úsilí nedosažitelná. Cílem této práce je zmapování stavu veřejného přístupu ke krajinně Přírodního parku Podbeskydí v obci Ženklava. Pro takové šetření neexistuje nějaká přesná metodika. Tato bakalářská práce má sloužit hlavně pro shromáždění podkladů pro další zkoumání. Výsledky se dají použít pro diskuzi o zlepšení přístupu ke krajinně v obci.

Případně pak jako východisko ke zkoumání jestli dojde k nějakým změnám na životní pohodu a životní styl obyvatel.

Klíčová slova: Volný přístup, krajina, pohybová aktivita, životní styl, životní pohoda

Souhlasím s půjčováním závěrečné písemné práce v rámci knihovnických služeb.

Bibliographical identification

Autor's first name and surname: Tomáš Marvan

Title of the thesis: Mapping the access to nature in the village Ženklava

Department: Department of recreology

Supervisor: Mgr. Luděk Šebek, Ph.D.

The year of presentation: 2015

Abstract:

Walking and running on trails belongs to most popular and common free time activities. While their conduct with accent on healthy lifestyle are growing in importance in urban and suburban areas, the situation is contrary in some cases in the country. The law theoretically secures the right of free access for everyone. Practically a situation when the nature is

inaccessible without significant effort for some people. The aim of this bachelor thesis is to map the situation of accessibility of the Natural park Podbeskydí in the village of Ženklava. There is no given methodology for such study. This thesis should also serve for collection of starting points for further research. They can be used for discussion on improvement of access to nature in the village and also in case of further research on the changes in perceived wellbeing of the citizens.

Keywords:.

Free access, landscape, nature, motor activity, lifestyle, wellbeing

I agree with borrowing of my bachelor's work in library service.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně s odbornou pomocí Dr. Lud'ka Šebka. Prohlašuji, že jsem uvedl všechny použité literární a odborné zdroje a řídil se zásadami vědecké etiky.

V Olomouci dne 30.3. 2015

.....

Děkuji Mgr. Luďkovi Šebkovi Ph.D., za jeho podporu, vstřícnost, zapůjčení osobního notebooku s programem Atlas.ti 7, odborné postřehy a rady, které mi během psaní bakalářské práce poskytl. Především za množství času a tvůrčího úsilí, které věnoval společné tvorbě tohoto textu při překonávání mých zdravotních handicapů v době psaní práce.

Obsah

1 Úvod	10
2 Přehled poznatků	11
2.1 Pohybová aktivita	11
2.1.1 Optimální množství pohybové aktivity	11
2.1.2 Přínosy pohybové aktivity.....	12
2.1.3 Prostředí pro podporu pohybové aktivity	12
2.1.4 Úpadek přirozené pohybové aktivity	14
2.2 Životní styl.....	16
2.3 Pohybová aktivita a přístup ke krajině	18
2.5 Přírodní park Podbeskydí	19
2.6. Obec Ženklava.....	20
2.7 Koncepce rozvoje území obce Ženklava	21
2.8 Právní ustanovení volného přístupu ke krajině	22
2.9 Lesní zákon.....	23
2.9.1 Právo vstupu do lesa.....	24
2.10 Obecné užívání pozemních komunikací	24
2.11 Přístup ke krajině	25
2.12 Výzkum vztahu místních obyvatel a chalupářů.....	26
2.13 Bezpečnost při běhu a chůzi na venkově	26
3 Cíle práce	28
4 Výzkumné otázky	28
5 Metody práce	28
5.1 Metody sběru dat:	28
5.1.1 Shromažďování dokumentů	30
5.1.2 Metoda terénního průzkumu.....	30
5.1.3 Polostrukturovaný rozhovor	31
5.1.4 Výzkumný soubor.....	31
5.1.5 Zpracování a analýza dat.....	32
6 Výsledky	35
6.1 Popis zkoumaného území.....	35
6.2 Výsledky pilotního průzkumu.....	37
6.3 Životní styl.....	37
6.3.1 Nevyužitý potenciál	38

6.3.2 Komunikace a vztahy	40
6.4 Životní prostředí	42
6.4.1 Pohybová aktivita	42
6.4.2 Dobrá praxe	42
6.5 Životní prostředí	44
6.5.1 Prostupnost a udržování cest	45
6.5.2 Zahrazování	46
6.5.3 Za humny	48
6.6 Lidský faktor	49
6.6.1 Sdílený zájem, dobrá praxe, komunikace a vztahy.....	49
6.6.2 Privatizace a sobectví	50
6.7 Výsledné schématické znázornění tras ve zkoumané oblasti	52
7 Diskuse	53
8 Závěry	55
9 Souhrn	56
10 Summary.....	57
11 Referenční seznam	58

1 Úvod

Ve městech si přístupu k přírodě lidi váží, diskutuje se o tom a pokládá se to jako součást kvality života. Na venkově lidé tyto možnosti chápali jako samozřejmost, takže se to ocitlo na pokraji zájmu. V posledních letech tak dochází k zmenšování životního prostoru obyvatel vesnic a v souvislosti s tím ke zhoršování kvality života. Běžně využívané plochy pro hru a rekreaci jako louky, remízky a potoky za humny postupně mizí za ploty a ohradníky, cesty a stezky, polní a lesní cesty zarůstají. Obce investují spousty peněz do stavění dětských hřišť podle městských parků. Namísto toho, aby se snažily zachovat lidem louky a přístup k lesu – jednu z hlavních výhod života na venkově. Například když se postaví nebo opraví nějaké sportoviště jako kurty, je to určitě dobře, ale co z toho, když není kam jít třeba na normální procházku? Zabírání prostoru se často děje od lidí, kteří si na vesnicích staví domy, k místní kultuře nemají vztah, jejich kultura je spíš jako z městských satelitních vesniček a zahrazenou půdu využívají jenom pro své vlastní zájmy a koníčky. Zastupitelům obcí v jednání s těmito lidmi často chybí plán, strategie a někdy sebevědomí.

I v rámci místních obyvatel bývají ale individuální a třeba sobecké zájmy nadřazené veřejnému zájmu. Tak, jak ve městech se stává, že převládají zájmy developerů, na vesnicích vidíme něco podobného a výsledek je také někdy podobný. Zhoršování prostředí pro život a kvality života. Cílem naší práce je zmapovat stav přístupu ke krajině na jedné straně obce Ženklaava. Tento záměr se zrodil při zjišťování podmínek pro realizaci terénních trailů pro horská kola na východě Libotínských vrchů, když vyplynulo, že místní obyvatelé by to měli s dostupností skoro nejtěžší a že nejde jen o cyklistiku. Zjistili jsme, že zrovna v případě vedení obce Ženklaava si problém uvědomují a snaží se s ním něco dělat. Také pro ně by měla tato práce být užitečná.

2 Přehled poznatků

2.1 Pohybová aktivita

Pohyb je změna nebo vzájemné působení objektů na sebe nebo v nich. Existuje několik forem pohybu, jednoduchých i složitých, které lze dělit do skupin podle různých kritérií. Nejčastější dělení je do třech skupin: pohyb mechanický, biologický a společenský. Pohyb mechanický známe u neživé hmoty, biologický je u živých organismů a u společenského jde o člověka. Přitom jedny druhy pohybu musí respektovat zákonitosti pohybů jiných (Hodaň, 1997). U člověka se pohybová aktivita (PA) vyvíjela a rozlišovala společně s jeho vývojem ze zděděných základů, když vždy ještě působily vnější faktory (Hodaň, 1997). Především v dnešní době bychom měli dodržovat pravidlo dostatečné a pravidelné PA a to hlavně kvůli nynějšímu stylu života. Díky moderním pokrokům si lidé začali život ulehčovat a postupem času se aktivní styl života mění na sedavý, a to nejen v práci, ale i v běžném mimopracovním životě (Stejskal, 2004). Kvůli nesprávnému životnímu stylu a tudíž i nízkou PA trpí mnoho lidí tzv. civilizačními nemocemi neboli „Hromadnými neinfekčními onemocněními“. Mezi tyto onemocnění patří podle Stejskala (2004) ischemická choroba srdce, vysoký krevní tlak, cévní mozková příhoda, cukrovka 2. typu a také obezita.

2.1.1 Optimální množství pohybové aktivity

Strategie Světové zdravotnické organizace s názvem Globální Strategie pro výživu, pohybovou aktivitu a zdraví určila pohybovou inaktivitu spolu s nevhodnou výživou jako jednu z hlavních rizikových faktorů pro některé z nejčastějších příčin úmrtnosti (WHO, 2004). Existuje množství důvodů, proč z pohybové aktivity vytvořit významnou prioritu pro veřejné zdraví, má dopad na fyzické zdraví, duševní zdraví, snižuje náklady na zdravotní péči a zlepšuje každodenní fungování v průběhu života (Fox, 1999; Physical Activity Guidelines Advisory Committee, 2008; Saris et al., 2001 in Hollein, 2014).

Pohybová inaktivita je opakem pohybové aktivity a vzhledem k energetickému výdeji se jedná o stav organismu s minimálním tělesným pohybem a energetickými nároky přibližně na úrovni klidového metabolismu. Civilizační onemocnění definujeme jako onemocnění, které působí pomalu a pozvolně v průběhu celé délky trvá. Fyziologické mechanismy těchto onemocnění obvykle působí dlouho před tím, než ovlivňují konkrétního člověka navenek. Hlavní příklady civilizačních onemocnění jsou ischemická choroba srdeční, obezita, diabetes typu 2 a některé druhy rakoviny. Bylo by těžké v současné společnosti najít jedince, který není vystaven nevhodnému účinku jednoho nebo více civilizačních onemocnění. Jedinec nemusí přímo trpět zmíněnými nemocemi, ale často ho ovlivňují nepřímo (stresem z péče o

nemocného, stresem ze smrti rodinných příslušníků nebo přátel v důsledku chronických nemocí, popřípadě zvýšenými náklady na zdravotní péči) (Kalman, M., Hamřík, Z, & Pavelka, J, 2009).

2.1.2 Přínosy pohybové aktivity

Dostatečná a pravidelná pohybová aktivita (PA) má pozitivní vliv pro zdraví člověka. Přínosy PA mohou být například snížení rizika „civilizačních chorob“ zlepšení funkce kardiovaskulárního systému a menší namáhání srdce, zlepšení funkce trávicího systému, ale také pomoc při léčbě psychických onemocnění a lepší emoční ladění člověka, rozptýlení od stresů denního života a snížení depresí. Může vést k zvýšení produkce nervových přenašečů a modulátorů, které zlepšují náladu, přinášejí pocit radosti a snižují bolest (Stejskal, 2004). Slepíčka a Slepíčková upozorňují (2002), že značná část populace ztrácí pozitivní názor na význam sportu a pohybové aktivity pro zdraví v rámci pravidelné PA. Pouze jedna třetina respondentů vykonávala pravidelnou PA (tj. minimálně jednou týdně). Hlavním problémem tedy už v roce 2002 začalo být oslabování role sportu a pohybové aktivity v životě člověka. Klesá zastoupení osob pravidelně provozujících PA a zvýšil se počet těch, kteří nesportují a sportovat ani neplánují.

2.1.3 Prostředí pro podporu pohybové aktivity

Podmínky prostředí jsou, jak uvádí Frömel a Mitáš (2013, 8), jednou z klíčových determinant pro realizaci pohybové aktivity (PA). Autoři těmito podmínkami prostředí v okolí bydliště rozumí např. „vzdálenost bydliště od zaměstnání/školy, možnost sportovního vyžití v blízkosti bydliště, bydlení uprostřed sídliště, bydlení na samotě, dostupnost parků a jiných zelených ploch apod.“. PA lze podporovat na různých místech, například v dopravě, rodině, komunitě a škole. Výsledky výzkumu udávají, že úroveň PA obyvatel se liší v závislosti na prostředí, ve kterém lidé žijí (např. velikost sídla, druh a způsob bydlení). Další faktor, který musí být v takovém výzkumu zohledněn, je socioekonomický status obyvatelstva, věk, pohlaví a další (Mitáš & Frömel, 2007). Vliv faktorů prostředí a socioekonomického statutu má vliv na kvalitu života obyvatel. V České republice, v porovnání se světem, je 66,66 % mužů a 57,23 % žen hodnoceno jako „vysoce aktivní“. V České republice dle výzkumu Frömela, Mitáše a Kerra (2009) plnilo doporučení PA ve vysoké intenzitě 26 % žen a 40,7 % mužů, střední intenzitu naplnilo 39,3 % žen a 51,2 % mužů. Chůzi 150 minut denně plnilo větší množství žen než mužů (72,6 % vs. 64,4 %). Muži, kteří žili ve městě s méně než deseti tisíci obyvateli, vlastnili psa a pohybovali se v rámci organizované PA, vykazovali v průměru významně vyšší PA ve vysoké intenzitě, ženy v tomto měření vykazovaly nižší PA ve stejné

intenzitě. Muži ve věku 45–64 let (v porovnání s muži 25–34 let) se méně věnovali PA vysoké intenzity, avšak nad 55 let měli vyšší pravděpodobnost plnění doporučení PA ve střední intenzitě. Ženy měly celkově lepší plnění PA nižší intenzity a tehdy se ukázalo, že ženy žijící ve městech s hustotou zalidnění 30–100 000 obyvatel jsou schopny nachodit 30 minut 5 × a více dní v týdnu, na rozdíl od obyvatelek měst s vyšším zalidněním (nad 100 000 obyvatel). Stejná tendence se potvrdila v pozdější studii Mitáše a Frömela (2011) ve středně zatěžující PA u žen ve středních městech, které vykázaly vyšší středně zatěžující PA než ženy z menších měst. Největší rozdíly v intenzivní, středně zatěžující a celkové PA u mužů se ukázaly mezi velkým městem a vesnicí, ve prospěch vesnice. V záznamu intenzivní PA žen nebyly zjištěny signifikantní rozdíly mezi velikostí lokalit. Avšak, stejně jako u mužů, byly v množství PA u žen z velkých a menších městských lokalit a vesnic zjištěny signifikantní rozdíly. Ženy žijící na vesnicích jsou celkově aktivnější než ženy z měst (Mitáš & Frömel, 2011). Analýza vztahů mezi pohybovou aktivitou a prostředím místa bydliště dospělé populace obyvatel v České republice ukázala, že *“PA obyvatel menších sídel (do 1 000 a 30 000 obyvatel) je vyšší než u obyvatel velkých měst (nad 30 000 a nad 100 000 obyvatel).”* (Frömel & Mitáš, 2013, 136).

Existuje několik modelů podpory pohybové aktivity. Jsou jimi biomedicínský, bio - psycho - sociální a ekologický model. Biomedicínský model uznává pouze biologický faktor vzniku onemocnění. Vidí tělo a duši jako dvě oddělené skutečnosti. Bio psycho sociální model, naopak považuje tělo a duši za dvě neoddelitelné součásti. Sleduje biologické, psychologické a sociální faktory, které kladně či záporně ovlivňují zdraví člověka (Augusiak et al., 2014; Domenech et al., 2011; Ogden, 2012 in Hollein, 2014). Ekologický model podmiňuje zdraví a pohybovou aktivitu přírodou a sociálním prostředím. Vnímání a zvládání zdravotních výzev ovlivňuje kultura, ekonomie a také politické okolnosti. Model se zaměřuje i na subjektivní vnímání zdraví a nemoci. Pohybová aktivita v přírodě umožňuje celkovou revitalizaci organismu a získání lepších prožitků, zároveň se zvýší pravděpodobnost opakování pohybové aktivity (Sallis, Myron, Rodríguez, & Saelens, 2012). Další pojem patřící do ekologického modelu nazýváme zastavěné prostředí – prostředí postavené lidmi. Obsahuje budovy, okolí kolem domů, vzhled ulic, infrastrukturu, pěší stezky a cyklostezky (Frank et al., 2003 in Dušková, 2014). Z řady vesnic se v průběhu vývoje stala města, která se nadále rozšiřují, to je spojeno s rostoucí mírou civilizačních onemocnění, a špatným duševním zdravím. Změny ve společnosti dramaticky snížily potřebu pohybové aktivity v každodenním životě. Mechanizace a digitalizace zredukovaly potřebu fyzické práce.

2.1.4 Úpadek přirozené pohybové aktivity

Dnes se setkáváme s účastí tisíců lidí na na velkých a médií podporovaných sportovních událostech jako jsou maratony, půlmaratony a jiné organizované pohybové aktivity. Na takových akcích je problém, že při nich vidíme jenom aktivnější část populace. Všichni se ale účastníme nenápadného snižování pohybové aktivity, Vede k tomu využívání nových technologií při práci nebo používání auta na cestu do práce. Pořád se dá snižovat množství pohybové aktivity dříve třeba běžné při domácích činnostech. Tím, že se používají výtahy nebo eskalátory místo chůze po schodech, si záměrně snižujeme výdej energie (Dubnov, Brzezinski, & Berry, 2003; Owen, Healy, Matthews, & Dunstan, 2010 in Dušková, 2014). Tímto se podle autorů snižuje schopnost pro vykonávání běžných (i sebeobslužných) pohybů v budoucnu. Zvyšuje se tím pravděpodobnost závislosti na pomoci druhých. To může být v budoucnosti problém. Mladší generace zaměřené na vlastní život a osobní štěstí nemusí chtít nést zodpovědnost (třeba finanční) za potíže jedinců, kteří si je zaviní sami. Velkorysost dostupné péče v politických programech může postupně vystřídat důraz na větší přísnost, když si to nějaká země nebo společnost nebude schopná dovolit. Když se v tomto smyslu vezme schopnost prostředí, které si pro svůj život vytváříme, z hlediska schopnosti stimulovat pohybovou aktivitu, platí přísloví „Jak si kdo ustele, tak si lehne“. Podle uveřejněných výzkumů (Gustat, O'Malley, Hu, Tabak, Goins, Valko, Litt, & Eyler, 2014 in Dušková, 2014) je zřejmé, že prostředí, která podporují aktivnější životní styl a snižují počet překážek k výkonu PA, jsou žádoucí už pro jejich kladný vliv PA na zdraví jedince. Platí to i naopak. Dušková (2014, 19) popisuje vztah pohybové aktivity a charakteristik zastavěného prostředí dle Franka et al. (2003) :

Faktor „land use pattern“ (LUP) představuje rozmístění parků, obchodů a dalších využívaných prostředí vzhledem k jejich vzdálenosti od počátku chůze. Zde se hodnotí míra dostupnosti chůzí. „Urban design characteristic“ (UDC) je faktor, který charakterizuje to, jak obyvatelé vnímají zastavěné prostředí a jak to ovlivňuje jejich rozhodování, zda zvolí pohybovou aktivitu pro transport nebo volný čas, nebo budou inaktivní. Do této kategorie spadá design ulic, parků, náměstí, okolních budov, trávníků, chodníků, zastřešených autobusových zastávek, přechodů pro chodce, odpadkových košů, obrubníků rozdělujících silnice od chodníků, plotů a dalších okolních zařízení v prostředí, které nás denně obklopuje. Na stejné úrovni s oběma výše zmíněnými faktory

se pohybuje role infrastruktury, tedy provázanost cest, které vedou nejen motorizovanou dopravu, tj. ulice, dopravní linky, cyklostezky nebo chodníky pro chodce (transportation systems – TS). Sem se také řadí chodecké uzpůsobení v parcích.

Je zřejmé, že zastavěné prostředí a pohybová aktivita (PA) hrají nemalou roli v udržování aktivního životního stylu. Tzv. decentralizací měst odsouváním jejich obyvatel dále od centra města za účelem vytvořit pro ně zdravější a čistší prostředí, vznikla infrastruktura podporující využívání automobilu místo kola nebo chůze. Cesta do práce, která byla tehdy absolvována přirozenou PA, nahradil sedavý styl dopravy automobilem v důsledku neuzpůsobení vzniklého prostředí pro využití kola nebo vlastní chůze. Tento jev měl za následek snižování přirozené PA a s tím spojené vznikající civilizační zdravotní problémy, jako je zvýšení výskytu obezity, diabetu II. typu a následné zvýšení pravděpodobnosti předčasného úmrtí (Frank et al., 2003 in Dušková, 2014). Prostorové uspořádání svým charakterem určuje tzv. míru chodeckosti tím, jak jsou tyto struktury blízko sebe a jak snadno jsou dostupné z pohledu chodce. Pro účely definování prostředí z pohledu míry chodeckosti se využívá rozdělení prostředí podle hustoty zalidnění a pestrosti prostředí v rámci rozmístění služeb, obchodů apod. Vyšší hustota zalidnění snižuje vzdálenosti mezi jednotlivými institucemi, a tedy je předpokladem k častějšímu využití chůze, kola nebo hromadné dopravy k přesunu na cílové místo, což potvrdily i studie v českém prostředí (Frömel & Mitáš, 2013). Pohybová aktivita je mnohdy závislá na prostředí a úzce souvisí se stavem prostředí a životními rolemi. Při rozhodování, zda využít kolo nebo chůzi, hrají roli nejen snadná dostupnost a vzdálenost, ale také to, jak je cesta k cíli bezpečná a atraktivní (Frank et al., 2003 in Dušková, 2014). Neexistuje homogenní skupina, která by preferovala pouze jeden typ aktivního transportu, tj. zastavěné území podněcující chůzi nemusí vyhovovat požadavkům na pohybovou aktivitu obyvatel, kteří preferují využití kola jako transport. I když jsou chůze a jízda na kole často využívanými aktivitami nejen pro transport, ale i ve volném čase, preference prostředí se liší a může obě skupiny ovlivnit v rozhodování, kterou aktivitu zvolí. Frank et al. (2003 in Dušková, 2014) uvádí, že chodci preferují chodníky, které jsou od motorizovaných cest oddělené parkovacími místy, zatímco jezdci na kolech vnímají takto organizované prostředí jako zdroj nebezpečí úrazu v důsledku překážky v podobě náhle otevřených dveří zaparkovaného auta. Chodci vnímají bezpečí a komfort v zastavěném prostředí, které je lehce definovatelné. Cyklisté preferují spíše otevřený prostor, ve kterém lze rychleji číst průběh dopravy ve vyšší rychlosti. Není moc důvodů pochybovat, že v

zastavěných plochách vesnic je to podobně. Nepodařilo se nám dohledat výzkumné výsledky, které by dokládaly, zda byv v přírodním prostředí okolí vesnic a malých měst bylo vnímání prostoru stejné či jiné. Podle Sigmundové, Sigmunda a Chmelíka (2009) vhodné okolí bydliště, snadná dostupnost služeb a obchodů nebo účast na organizované pohybové aktivitě zvyšuje pravděpodobnost plnění 10 000 kroků za den dvakrát týdně. U mužů autoři zjistili, že zajímavé prostředí bydliště a dostupnost obchodů má pozitivní vliv na plnění týdenního doporučení pro jejich PA. Výsledky obsahují také zjištění, že vyšší pohybová aktivita je u lidí žijících v rodinách (74 %) .

2.2 Životní styl

Životní styl představuje obsahově velmi rozsáhlou oblast. Podle Hodaně a Dohnala (2008) je životní styl v současnosti pojmem, který lze považovat za velmi složitý fenomén, jenž může být frekventován z hlediska aspektů sociologických, psychologických, ekonomických, medicínských apod. Má celou řadu komponent, prvků, aspektů a ovlivňuje jej mnoho faktorů.

Životní styl můžeme definovat takto: „*Životní styl zahrnuje formy dobrovolného chování v daných životních situacích, které jsou založené na individuálním výběru z různých možností. Můžeme se rozhodnout pro zdravé alternativy z možností, které se nabízejí, a odmítnout ty, jež zdraví poškozují. Životní styl je tedy charakterizován souhrou dobrovolného chování (výběrem) a životní situace (možností.)*“ (Machová & Kubová, 2009, 16).

„Životní styl je vyjádřením konkrétního člověka jako člena určité skupiny“ (Hodaň & Dohnal, 2008, 90). Mohlo by se zdát, že životní styl se týká pouze jednotlivce. Nicméně životní styl vychází z životního způsobu příslušné sociální skupiny, která vyjadřuje strukturu, dynamiku a souhrn všech životních činností členů skupiny. Životní styl je ovlivňován například společenskými procesy, typy vykonávané činnosti, nastavením společenských a individuálních hodnot (Hodaň & Dohnal, 2008). Hodaň (2007) pojem životní styl dále rozvíjí jako projev osobního přístupu jednotlivce k vlastnímu životu, který bývá považován za základního činitele především v procesu tvorby zdraví. Zdraví každého člověka je významným způsobem ovlivňováno životosprávou a životním stylem, kterým jedinec žije. Je to důležitý faktor pro naše zdraví, a to v každém období života.

Životní styl je podmíněn řadou faktorů a jevů, mezi ty nejdůležitější patří dle Hodaně:

- individuální rozvoj a aktuální stav člověka,
- dosažená úroveň kulturnosti,

- individuální filosofická a hodnotová orientace,
- rodinné tradice,
- socioprofesionální role,
- postavení v socioprofesionální skupině,
- množství a úroveň sociálních rolí jedince,
- dosažená životní úroveň,
- vliv okolního prostředí (Hodaň & Dohnal, 2008).

Životní styl můžeme velice jednoduše pojmut jako soubor dobrovolného chování jedince, jehož výsledkem je prožívání dané životní situace v rámci procesu vlastního rozhodování. Tento proces však není zcela svobodný, neboť je vždy v souladu s genetickými, sociálními, kulturními, ekonomickými i environmentálními faktory, jimiž je ovlivňován.

Překážky, které znesnadňují nebo znemožňují dostupnost oblíbených míst, mohou mít negativní vliv na pravidelnou pohybovou aktivitu, která by měla patřit ke každodenní složce lidského života. Soudí se, že lidé jsou pořád více pohodlní, což se pak projevuje i na jejich zdravotním stavu.

V obci Ženkla na Novojičínsku na druhou stranu přetrvává díky sokolství navzdory tomuto trendu živá tradice vycházek do přírody, pěší turistiky a rekreačního běhu. V poslední době se ale omezuje jejich provozování v bezprostředním okolí obce. Přitom mají prakticky na dosah hustou síť lesních cest a stezek v lesích na loukách Libotínských vrchů a Štramberské vrchoviny s množstvím přírodních krás. Pěší cesty, které tyto oblasti spojovaly s jednotlivými částmi Ženkly, ale mizí nebo jsou pořád hůř přístupné. Na jedné straně je tu stav, kdy se investují nemalé prostředky do tvorby naučných tras a přírodních stezek, na straně druhé v řadě míst prakticky mizí tradiční prostor za ploty zahrad. Podle výpovědí místních obyvatel poklesl v posledních desetiletích počet pěších stezek a cest zajišťujících dostupnost okolní krajiny z několika desítek na bez překážek použitelné dvě – jednu ležící na východní a jednu na západní straně obce (rozhovor R2, březen 2015). Současné studie přitom ukazují, že kromě vnitřní motivace a zdravotního stavu mají vnímaná bezpečnost, přístupnost stezek a jejich napojení na místo bydliště, popř. vzdálenost mezi stezkou a bydlištěm prokazatelný pozitivní vztah k používání stezek a cest pro rekreační běh nebo chůzi. Naopak vzdálenost a fyzické překážky v přístupnosti ovlivňují používání stezek negativně (Wolch,

Tatalovich, Spruijt-Metz, Byrne, Jerrett, Chih-Ping, Weaver, Wang, Fulton, & Reynolds, 2010).

2.3 Pohybová aktivita a přístup ke krajině

V souvislosti s urbanizací a rozšířením sedavého způsobu života lidí ve městech se zdůrazňuje, že interakce s přírodou jsou důležité pro fyzickou, sociální a duševní pohodu (Bodin & Hartig, 2001; Dearborn & Kark, 2010).

Eley, Bush a Brown (2014) provedli v australském Queenslandu výzkum zaměřený na určení rozdílů mezi tím, jak mohou fungovat postupy pro podporu aktivního životního stylu ve městech a na vesnici. Zajímaly je přitom hlavně překážky, které by mohly způsobit, že postupy vytvořené při podpoře aktivního životního stylu pro městské prostředí na venkově nebudou použitelné. Zjistili, že lidé na venkově se potýkají s některými stejnými překážkami, které komplikují aktivní životní styl, jako lidé ve městě. Ty zahrnují nedostatek času a pracovní zátěž, ale také třeba zodpovědnost za rodinu. K tomu se na vesnici přidávají problémy typické pro venkovské prostředí. Podle autorů výzkumu jde hlavně o vzdálenost, která ztěžuje například pravidelné provozování aktivit, které nejsou přímo ve vesnici dostupné. Jako další specifika vesnice zjistili kulturu, kde je normální užší výběr pohybových aktivit, nebo také bezpečnost, kdy například stezky a cesty v okolí vesnic mohou být hodně málo frekventované a tím pádem například běžec nebo chodec nemůže tolik spolehnout, že by se třeba při napadení nebo při nehodě dovolal pomoci. Podobně třeba pro ježdění do školy nebo do práce na kole může být průtahová hlavní cesta přes vesnici rizikovější než vedlejší ulice ve městě. Další označená specifika jsou společenské organizace, kde na vesnici například platí to, že se lidé více znají a všechno je víc propojené. Důležité zjištění také bylo, že ve zkoumané venkovské oblasti většinu podpory pohybové aktivity zajišťovali dobrovolníci, což je u nás podobné. Rozložení obce určili jako další typický problém.

Příležitosti ke kontaktu s přírodou jsou důležité pro wellbeing, ale podle Shanahana, Linba, Gastona, Bushe a Fullera (2014) nejsou stejné napříč sociálními skupinami, liší se mezi různými částmi obcí apod. Podle uvedených autorů může být dostupnost přírody ukazatelem sociálního statutu. V některých případech, hlavně tam, kde jsou třeba ulice nebo čtvrti obydlené určitou převažující skupinou, národností, popřípadě rasou, může být přístup k přírodě a k souvisejícím zdravotním, fyzickým a psychickým benefitům, i projevem sociální nerovnoprávnosti (Cutter, 1995). To se samozřejmě nejčastěji týká měst. S „lepší adresou“ se ve městě spojuje blízkost a dostupnost městské zeleně, tichých míst a parků, ale i jiných věcí, jako jsou vodní toky a plochy, kopce s výhledem, skalní útvary apod. I když určitě nejde o

pravidlo, na vesnici to může být například tak, že majetnější obyvatelé s lepšími možnostmi, často dojíždějí za prací do města, upřednostňují větší a tišší pozemky dále od hlavních cest, v klidnějších lokalitách. Protože zrovna klid, prostor a soukromí jsou hodnoty, které se svým bydlením spojují, mohou mít tito obyvatelé malý zájem na častějším pohybu lidí kolem jejich pozemku. Výsledkem může být snaha zabrat prostor tak, aby buď nebylo možné, nebo aspoň nebylo nějak lákavé kolem chodit. To se může dít buď přímo oplocováním, umístěním ohradníků, nebo například vysazením keřů, živých plotů nebo stromů tak, aby znesnadňovaly nebo znemožnily průchod. Pomocí takových postupů je možné postupně odradit i dlouhodobé uživatele tradiční stezky nebo cesty a napomoci tak k jejímu postupnému zániku. Není jednoduché a někdy asi ani správné zobecňovat postoje zaujímané k přístupu ke krajině na celé komunity obyvatel vesnic. Zvláště v obcích, které jsou obklopeny přírodními atraktivitami nebo například zachovalými památkami venkovské architektury, bývá tato komunita tvořena jak stálými obyvateli, tak, těmi, kteří do svých domů přijíždějí na víkendy nebo na nějaké období za rekreací. Overvåg and Berg (2011) provedli rozsáhlý přehled výzkumu chalupářství a s ním souvisejících konfliktů ohledně sdílení životního prostoru vesnice. Překážky, které znesnadňují nebo znemožňují dostupnost oblíbených míst, mohou mít negativní vliv na pravidelnou pohybovou aktivitu, která by měla patřit ke každodenní složce lidského života. Soudí se, že lidé jsou pořád více pohodlní, což se pak projevuje i na jejich zdravotním stavu. (Vítek, 2007). V obci Ženklaava na Novojičínsku na druhou stranu přetrvává navzdory tomuto trendu živá tradice vycházek do přírody, pěší turistiky a rekreačního běhu. V poslední době se ale omezuje jejich provozování v bezprostředním okolí obce, navzdory množství přírodních krás ležících na dosah. Lesy Libotínských vrchů Na jedné straně vidíme stav, kdy se investují nemalé prostředky do tvorby naučných tras a přírodních stezek, na straně druhé v řadě míst prakticky mizí tradiční prostor „za humny“. Podle výpovědí místních obyvatel poklesl v posledních desetiletích počet pěších stezek a cest zajišťujících dostupnost okolní krajiny z několika desítek na dvě, jednu ležící na východní a jednu na západní straně obce.

2.5 Přírodní park Podbeskydí

Přírodní park o rozloze 125 km² byl vyhlášen v roce 1994 na území tehdejšího okresu Nový Jičín v nejpozoruhodnější části Podradhošťské pahorkatiny, která je představována Štramberskou vrchovinou se dvěma odlišnými částmi - ženklavskou a hodslavickou. Z

hlediska geomorfologického byla rozdělena na tři pásma: Podél severozápadního okraje pásma Moravskoslezských Beskyd je výrazná úpatní brázda Veřovická, vyerodovaná v tmavých veřovických břidlicích, která se na východě u Frenštátu pod Radhoštěm a Frýdlantu nad Ostravicí rozšiřuje v kotlinu. V území mezi Sedlnicí, Příborem, Brušperkem a Paskovem je nad Moravskou bránou jen slabě vyzdvížena Příborská pahorkatina, do níž pronikají v údolích a nižších polohách čtvrtohorní usazeniny písků, štěrkopísků a spraší. Přes značné zemědělské využití je to krajina pestrá díky rozptýleným lesním plochám. V širokém střední části se rozkládá velmi pestrá a na pohled výjimečně krásná Štramberská vrchovina. Zaslouhují se o to v západní (hodslavické) části četné pahorky a hřbety vyvěřelin pikritů a těšinitů, v centrální části (ženklavské) pak vrchy vápencového bradla Štramberského. Na východ v okrese Frýdek-Místek vybíhá skupina bašských a godulských pískovců, jejichž hřbety (Palkovické hůrky) obkličují Kozlovickou kotlinu. Nápadnou výjimku z povrchu vrchoviny představuje hlavní hřbet Ondřejníku s vrcholem Skalky (964 m). Přírodní park Podbeskydí byl zřízen vyhláškou Okresního úřadu Nový Jičín a jeho posláním je především zachování krajinného rázu, který je typický pro toto území, s řadou lokalit, z nichž je možno vysledovat vývoj zemského povrchu a geologických dějin Země, ale i s mimořádnou druhovou pestrostí živých organismů a přírodních krás. K ochraně těchto hodnot jsou nutná i určitá omezení. Na druhé straně byli pracovníci orgánů ochrany přírody a krajiny motivováni snahou přiblížit tento neobyčejně malebný kout severovýchodní Moravy milovníkům přírody, přírodních krás a turistiky. Za tím účelem jsou podporovány aktivity prosazující v území přírodního parku takové formy turistiky, které nepříznivě neovlivní dochovaný ráz přírodního prostředí. Přírodní krásy a malebnost krajiny tohoto území nejsou dosud dostatečně turisticky zhodnoceny. Návštěvnost území se soustřeďuje především na Štramberk a nejbližší okolí a Hodslavice - rodiště Františka Palackého. I z tohoto důvodu byla v 1996 vybudována Naučná vlastivědná stezka Františka Palackého z Nového Jičína do Domorazského sedla (nádraží Hostašovice).

2.6. Obec Ženklava

Geografie obce

Obec Ženklava leží v Moravskoslezském kraji a spadá do území obce s rozšířenou působností Kopřivnice. K 1. 1. 2014 měla Ženklava 1030 obyvatel. Obec (336 m n. m.) leží v údolí, kterým protéká potok Sedlnička. Vesnice se rozkládá v severojižním směru v blízkosti silnice, která vede ze Štramberka do Veřovic. Délka zastavěného území přesahuje tři kilometry. Na

severu údolí ohraničuje hora Kotouč (539 m n. m.), z jihu je údolí otevřené ve směru na Veřovice a Mořkov. Jihovýchodní straně dominuje lesnatý hřeben Pekla (603 m n. m.), za nímž leží obec Lichnov. Nejvyšším vrchem na západní straně údolí je Hlásnice (561 m n. m.), kterou Ženkla susedí s obcí Životice. Velikost katastru obce činí 10,67 km². Z hlediska volného přístupu ke krajině na území obce je důležité zastoupení jednotlivých složek. 71 % katastrálního území tvoří zemědělská půda, 21,5 % lesy, 0,5 % vodní plochy, 1,5 % zastavěné plochy a 5,5 % zaujímají ostatní plochy. V obci se nachází mateřská škola, základní škola (1. – 5. ročník), knihovna a pošta. K využití volného času v obci slouží místní spolky Sokol Ženkla, Myslivecké sdružení, Sbor dobrovolných hasičů, Český svaz zahrádkářů, aj. Geomorfologicky náleží zájmové území obce do soustavy Západní Karpaty, podsoustavy Vnější Západní Karpaty a oblasti Západobeskydské podhůří. Z dané oblasti na území obce zasahuje celek Podbeskydské pahorkatiny a konkrétně pak podcelek Štramberská vrchovina. Geologické podloží tvoří převážně třetihorní zvrásněné pískovce a jílovce. Při severozápadním a jihovýchodním okraji území se vyskytují druhohorní pískovce a jílovce. Velmi vzácně do území zasahují třetihorní horniny sopečného původu (čediče a tufy). Klimaticky (podle klimatické klasifikace Quitta) spadá území Ženkly do mírně teplé oblasti MT 9, která se vyznačuje průměrnou teplotou -3 - -4 °C v lednu a 17 – 18 °C v červenci. Průměrný roční úhrn srážek činí 650 – 750 mm.

http://www.edpp.cz/zen_charakteristika-zajmoveho-uzemi/

2.7 Koncepce rozvoje území obce Ženkla

Stávající návrh urbanistické koncepce rozvoje území ukládá navázat na stávající strukturu osídlení a vycházet z Územního plánu obce Ženkla, schváleného dne 25. 06. 1997 a Změny č. 1 územního plánu obce Ženkla, schválené dne 27. 06. 2006.

Aktuální požadavky na plošné a prostorové uspořádání území (urbanistickou koncepcí a koncepcí uspořádání krajiny) ukládají obci vymezit zastavěné území dle § 58 stavebního zákona. Při návrhu urbanistické koncepce rozvoje území se má navázat na stávající strukturu osídlení a navrhnout nové plochy pro obytnou výstavbu. Počítá se při tom s mírným nárůstem počtu obyvatel. Při vymezování nových ploch pro obytnou výstavbu se má vycházet přiměřeně z návrhů na změnu funkčního využití území a v rámci návrhu mají být definovány podmínky přístupu k navrhovaným plochám a návrh technické infrastruktury nezbytné pro

využití území. Při návrhu koncepce rozvoje obce mají být zachovány kulturní, historické, urbanistické a přírodní hodnoty území. <http://www.zenklava.euweb.cz/navrh-02.pdf>

Uvedený dokument zároveň stanovuje požadavky na ochranu a rozvoj hodnot území. Při návrhu rozvoje území mají být respektovány památky místního významu - kříže, pomníky, boží muka apod. a samozřejmě obecné zásady stanovené zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, a jeho prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb. Louky a pastviny obklopující hlavní zastavěná území obce jsou hojnou mírou rozděleny remízky, alejemi a větrolamy. Návrh má respektovat vzrostlou zeleň na nelesní půdě, zejména doprovodné porosty podél vodních toků a komunikací. Má se dále respektovat území Přírodního parku Podbeskydí a jeho rozdělení podle stupně ochranného režimu do čtyř zón. Hospodářské využití území přírodního parku lze provádět s ohledem na tyto zóny odstupňované ochrany tak, aby se zachoval krajinný ráz typický pro Podbeskydskou pahorkatinu a aby se udržoval a zlepšoval přírodní stav území a byly zachovány a vytvářeny optimální ekologické funkce tohoto území. Případné odnětí nebo omezení pozemků určených k plnění funkcí lesa navrhnout v souladu s ust. § 14 odst. 1) zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (lesní zákon), pouze za podmínky, že navrhovaný zábor nelze řešit alternativou - umístěním navrhované plochy mimo pozemky určené k plnění funkcí lesa. V dalším bodu se ukládá Respektovat zásady dané zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů a jeho prováděcí vyhlášku MŽP č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany ZPF, Metodickým pokynem odboru ochrany lesa a půdy ze dne 12. 6. 1996 čj. OOLP/1067/96 k odnímání zemědělské půdy pro nezemědělské účely dle jejího zařazení do tříd ochrany. V případě návrhu ploch pro výstavbu na zemědělské půdě mimo zastavěné území se mají respektovat územní organizaci zemědělské výroby a pro nezastavěné území se mají stanovit podmínky, které umožní na těchto pozemcích vybudování polní cestní sítě a společných zařízení vodohospodářských, protierozních apod.

2.8 Právní ustanovení volného přístupu ke krajině

Přístup do krajiny podle § 63 zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

§ 63 zákona České národní rady č. 114/1992 Sb. shrnuje omezení při vytváření cest v krajině, hlavně ale uvádí důležitá práva, které souvisí s možností pohybové aktivity v přírodě a tím mají vztah ke kvalitě života a zdraví obyvatel.

(1) Veřejně přístupné účelové komunikace, stezky a pěšiny mimo zastavěné území se nesmí zřizovat nebo rušit bez souhlasu příslušného orgánu ochrany přírody. Obce mají za úkol vést přehled o veřejně přístupných účelových komunikacích, stezkách a pěšinách na svém území.

(2) Každý má právo na volný průchod přes pozemky, které má ve vlastnictví či nájmu stát, obce nebo jiné právnické osoby. Nesmí tím způsobit škodu na majetku či zdraví jiné osoby a zasahovat do práv na ochranu osobnosti či sousedských práv. Je přitom povinen respektovat jiné oprávněné zájmy vlastníka či nájemce pozemku a obecně závazné právní předpisy.

(3) Práva podle odstavce 2 se nevztahují na zastavěné či stavební pozemky, dvory, zahrady, sady, vinice, chmelnice a pozemky určené k faremním chovům zvířat. Orná půda, louky a pastviny jsou z oprávnění vyloučeny v době, kdy může dojít k poškození porostů či půdy nebo při pastvě dobytka. Zvláštní předpisy nebo tento zákon mohou oprávnění podle odstavce 2 omezit nebo upravit odchylně.

(4) Při oplocování či ohrazování pozemků, které nejsou vyloučeny z práva volného průchodu podle odstavce 3, musí vlastník či nájemce zajistit technickými nebo jinými opatřeními možnost jejich volného průchodu na vhodném místě pozemku.

Uvedené povinnosti jsou stanoveny v zákonu č. 135/1961 Sb., o pozemních komunikacích (silniční zákon), ve znění zákona č. 27/1984 Sb. (úplné znění č. 55/1984 Sb.), a v ústavním zákonu č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, v § 127a občanského zákoníku, nebo v § 16 zákona ČNR č. 96/1977 Sb., vyhláška č.99/1989 Sb.

2.9 Lesní zákon

Podstatná část chodníků, cest a stezek Libotínských vrchů a Štramberské vrchoviny je na lesních pozemcích. Proto je velice důležitý zákon č. 289/1995 Sb., o lesích.

2.9.1 Právo vstupu do lesa

Podle § 19 Lesního zákona (289/1995 Sb.) má každý člověk právo vstupu do lesa bez ohledu na to, komu les patří. Výjimkou jsou vojenské lesy, netýká se to také chráněných území a třeba školek nebo plantáží (§ 3 odst. 2) nebo takových zařízení, jako jsou obory nebo bažantnice, kde režim vstupu určuje vlastník. Obec s rozšířenou působností může na dobu nejvýše dvakrát tři měsíců ročně vydáním nařízení vstup do lesa na přechodnou dobu zakázat. Zakázáno je také vstupovat na místa, kde se provádí těžba dřeva nebo manipulace s vytěženým dřevem. Právo vstupu do lesa může být omezeno také na základě jiných zákonů, například v rámci režimu ochrany vodních zdrojů, zvláště chráněného území atd.

S právem vstupu do lesa zákon přiznává i právo sbírat v lese suchou na zemi ležící lesní plody a klest pro osobní potřebu. Mimo lesní nebo značené cesty je podle § 20 lesního zákona) zakázáno jezdit jak na kole, tak třeba na saních, lyžích a koních a obecně je zakázáno do lesa vjíždět nejen na motocyklu či autem, ale veškerými motorovými vozidly, tedy i čtyřkolkami nebo na sněžném skútru. U vlastníků a nájemců lesa zákazy neplatí a také platí to, že vlastník lesa z nich může udělit výjimku. Organizované nebo hromadné sportovní akce se mohou v lese konat jen po oznámení a komunikaci s orgánem státní správy lesa, kterým je obvykle úřad obce s rozšířenou působností. Ten má oprávnění stanovit omezující podmínky.

2.10 Obecné užívání pozemních komunikací

K pozemním komunikacím patří místní a veřejně přístupné účelové komunikace včetně polních cest, stezek a pěšin. Vztahuje se na ně právo obecného užívání a zákonem je stanoveno, za jakých podmínek a jakým způsobem lze omezit veřejnou přístupnost účelové komunikace. Český zákon o ochraně přírody a krajiny stanovuje, že veřejně přístupné účelové komunikace, stezky a pěšiny mimo zastavěné území obce eviduje obecní úřad a je přímo zakázáno je bez souhlasu pověřeného obecního úřadu zřizovat nebo rušit. To je důležité z hlediska přístupu ke krajině, který se řeší v této práci. Další legislativa, která doplňuje veřejnou přístupnost krajiny, je právo cesty, které patří do soukromého práva.

§ 1029 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. vlastníkovi nemovité věci, na níž není možné řádně hospodařit či jinak ji řádně užívat kvůli tomu, že není dostatečně spojena s veřejnou cestou, žádat, aby mu soused za náhradu povolil nezbytnou cestu přes svůj pozemek. Za nezbytnou cestu náleží úplata a odčinění újmy, není-li již kryto úplatou.

Vlastník stavby, k níž nelze přístup vlastníka zajistit jinak, si může u soudu vyžádat zřízení tzv. služebnosti, která spočívá v právu cesty (zpravidla průchodu i průjezdu) přes sousední pozemek. Obdobné právo může smluvně sjednané nebo vydržené.

2.11 Přístup ke krajině

V souvislosti s urbanizací a rozšířením sedavého způsobu života lidí ve městech se zdůrazňuje, že interakce s přírodou jsou důležité pro fyzickou, sociální a duševní pohodu

Příležitosti ke kontaktu s přírodou jsou důležité pro životní pohodu, ale podle Shanahana, Linba, Gastona, Bushe a Fullera (2014) nejsou stejné napříč sociálními skupinami, liší se mezi různými částmi obcí apod. Podle uvedených autorů může být dostupnost přírody ukazatelem sociálního statutu. V některých případech, hlavně tam, kde jsou třeba ulice nebo čtvrti obydlené určitou převažující skupinou, národností, popřípadě rasou, může být přístup k přírodě a k souvisejícím zdravotním, fyzickým a psychickým benefitům, i projevem sociální nerovnoprávnosti (Cutter, 1995). To se samozřejmě nejčastěji týká měst. S „lepší adresou“ se zvláště tímto případem spojuje blízkost a dostupnost městské zeleně, tichých míst a parků, ale i jiných přírodních prostředí, jako jsou vodní toky a plochy, kopce nebo terasy s výhledem,

skalní útvary apod. I když určitě nejde o pravidlo, na vesnici to může být například tak, že majetnější obyvatelé s lepším přístupem ke zdrojům, často dojíždějící za prací do města, upřednostňují větší a tišší pozemky dále od hlavních cest, v klidnějších lokalitách. Protože zrovna klid, prostor a soukromí jsou hodnoty, které se svým bydlením spojují, mohou mít tito obyvatelé malý zájem na častějším pohybu lidí kolem jejich pozemku. Výsledkem může být snaha zabrat prostor tak, aby buď nebylo možné, nebo aspoň nebylo nějak lákavé kolem chodit. To se podle neformálních rozhovorů s místními obyvateli běžně může dít buď přímo oplocováním, umístěním ohradníků, nebo například vysazením keřů, živých plotů nebo stromů tak, aby postupem času víc a víc překážely a znesnadňovaly průchod. Pomocí takových postupů je možné postupně uživatele místní stezky nebo cesty odradit a tato napomoci tak k jejímu postupnému zániku.

2.12 Výzkum vztahu místních obyvatel a chalupářů

Není možné čekat stejné postoje k takovým věcem, jako je přístup ke krajině, u všech obyvatel vesnice. Zvláště v obcích, které jsou obklopené přírodními atraktivitami nebo například mají zachovalou venkovskou architekturu, bývá komunita tvořená jak stálými obyvateli, tak, lidmi, kteří do svých nemovitostí přijíždějí na víkendy nebo na nějaké období třeba za rekreací. Zajímavou studii, která se týká mj. i zachování nebo vytváření podmínek pro volný přístup ke krajině na vesnici, provedli v Norsku. Farstadová a Rye (2012) uvádějí, že se běžně předpokládá, že chalupáři preferují zachování všeho postaru co nejvíce jako ve skanzenu a místní usedlíci zase chtějí, aby i k nim přišel pokrok. Autoři ale ve skutečnosti zjistili, že je to spíš tak, že obě strany shodně mají normálně pozitivní vztah k starým a známým věcem, ale nemají ani nic zásadního proti novinkám. Obojí ale upřednostňují, aby se změny týkaly raději někoho jiného, než jich. U volného přístupu ke krajině to může třeba znamenat, že kdyby se například měl řešit přístup ke stezce, tak by ten přístup podle místních i chalupářů měl umožnit nejlépe někdo o ulici dál.

2.13 Bezpečnost při běhu a chůzi na venkově

V naší práci jde o zmapování prostoru a označení východisek pro případné zlepšení podmínek pro dostupné pohybové aktivity, jako jsou běh a chůze v přírodě. Když má nějaká činnost vést k podpoře nějakého pozitivního jevu, tak podle Šebka (2014) je vhodné v zájmu udržitelnosti pojmenovat předem hlavní rizikové faktory.

Eley, Bush a Brown (2014) zmiňují vzdálenosti, určitou odlehlost a nepřehlednost prostředí, kdy může být těžší se dovolat pomoci (ani pokrytí signálem nebývá na venkově nejlepší). Šebek (2014) dále uvádí že rizikové faktory při rekreačním běhu a chůzi v přírodě mohou představovat úrazy, lidé, zvířata, živly, počasí a ztracení se.

Úrazy souvisí s charakterem provozované aktivity. U běhu i chůze v terénu může jít o úrazy kloubů, úponů šlach a svalů, zlomeniny, povrchová poranění kůže, poranění oka apod. Problémem bývá podle Šebka to, že zvláště běžci se vydávají do přírody “nalehko”, často i bez mobilního telefonu, což může mít za následek nemožnost přivolat si pomoc. I v blízkosti vesnic se často vyskytují terény, které znesnadňují záchranu. Nebezpečí od lidí se výrazně neliší od městských a příměstských oblastí, problémem může být zase výše zmíněná odlehlost míst. Ž ohledu na pohyb na stezkách jde o riziko s dlouhodobými následky. Kdyby se někdo stal obětí fyzického napadení nebo obtěžování na běžecké stezce, může to způsobit, že lidé se pak budou víc bát sami chodit nebo běhat. Navíc, když si lidi myslí, že je to nebezpečné, tak

se vnímaná rizikovitost může rozšířit i na širší území. To asi platí hlavně pro starší generace a skrz zákazy rodičů také pro děti. Škála zvířat, která mohou představovat riziko při běhu nebo chůzi v přírodě, je na venkově širší a zahrnuje jak možnost pokousání psem, liškou, tak například možnost napadení dobyt看em při přecházení nebo přebíhání pastvin. I když je to u nás pořád hodně vzácné a pohybuje se to i přes stoupající trend v řádu několika desítek ročně (Valenta & Kornalík, 2000), může dojít i k uštknutí zmijí, která se tu vyskytuje. Hmyz, zvlášt klíšťata, vosy a včely, patří mezi typické sezónní rizika spojené s během a chůzí na venkovských stezkách. Pokud jde o riziko spojené počasím a živly, tak vedle nebezpečí zasažení bleskem při bouřce dochází v posledních letech v oblasti Moravské brány k častějším vichřicím, které lámou větve i stromy. Podobné riziko se spojuje podle Šebka (2014) ve smíšených lesích Podbeskydí také s náhlým ztěžknutím sněhu na stromech při častých oblevách. Ztracení by mohlo vzhledem k hustotě osídlení oblasti být rizikem spíš ve spojení s extrémním počasím.

3 Cíle práce

Cílem práce je zmapování přístupu ke krajině Libotínských vrchů pro obyvatele obce Ženklava v okrese Nový Jičín.

4 Výzkumné otázky

Pro splnění cíle práce jsme si určili dvě hlavní výzkumné otázky:

1. Existují významné překážky bránící obyvatelům obce v přístupu do rekreačně hodnotné krajiny Libotínských vrchů, které na západě sousedí s obydlým a obhospodařovaným územím obce?
2. Jestli existují, tak o jaké překážky se jedná?

Hlavní výzkumné otázky doplňují dvě vedlejší otázky:

1. Je zaznamenaný stav setrvalý nebo se mění?
2. Pokud se mění, tak jakým směrem a jak rychlý je tento vývoj?

5 Metody práce

Práce má povahu pilotního šetření, protože slouží k orientaci ve zkoumaném problému a ověření potenciálu pro další zkoumání. Zároveň má posloužit k otestování použitých výzkumných technik. Vzniklá studie je kvalitativně zaměřená. Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích koumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé druhy dat, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. (Creswell, 1998). Pro splnění cílů práce a zodpovězení výzkumných otázek jsme zvolili následující výzkumné metody:

5.1 Metody sběru dat:

Shromažďování a studium dokumentů

Terénní výzkum

Polostrukturovaný rozhovor

5.1.1 Shromažďování dokumentů

Při shromažďování dostupných dokumentů jsme se opírali o tištěné a elektronické zdroje knihovny Univerzity Palackého a závěrečné práce dostupné na portálu theses.cz. Nejdříve jsme provedli rešerši existujících výzkumných prací zabývajících se problematikou blízkou zvolenému tématu. Na jejím základě jsme určili hlavní oblasti shromažďování dostupných zdrojů:

1. Legislativa přístupu ke krajině
2. Přístup ke krajině ve vztahu k životnímu stylu

5.1.2 Metoda terénního průzkumu

Použitím metody průzkumu terénu k zodpovězení výzkumných otázek navazujeme například na práci Kosana (2014), podle kterého si průzkum nedává za cíl žádné velké vědecké cíle, přesto je v dnešní době často používán a slouží ke sběru informací o dané oblasti a je zaměřený spíše na praktická východiska. Podle Miovského (2006), se v průběhu terénního průzkumu, poodkrývají různé roviny jevů či významu zkoumaného fenoménu a hlouběji poznává strukturu zkoumaného fenoménu.

Z problematiky přístupnosti krajiny jsme při terénním výzkumu zvolili tři oblasti šetření. Řešili jsme při tom, co se dalo zkoumat v období, kdy výzkum probíhal a subjektivně jak je věc relevantní k tématu. Tři zvolené oblasti terénního šetření byly:

1. Přístupnost zkoumaného území z různých částí obce
2. Stav, prostupnost a propojenost sítě stezek, místních a účelových komunikací v rámci zkoumaného území
3. Potenciál pro alternativní dopravní obslužnost v obci mimo hlavní silnici

Sběr dat z terénního šetření proběhl na jaře 2015 formou fotografické dokumentace a značování do satelitní vrstvy map v mobilní aplikaci mapy.cz. Výzkumník si v průběhu šetření vedl deník, do kterého si zapisoval poznámky.

5.1.3 Polostrukturovaný rozhovor

Polostrukturované interview kombinuje podle Miovského (2006) flexibilitu nestrukturovaného interview s otevřeným koncem rozhovoru. Vedení rozhovoru by mělo směřovat k vytvoření cílených kvalitativních dat. Odpovědi na otázky jsou s otevřeným koncem. Odpovědi mohou být plně rozšířeny o další poznatky podle uvážení tazatele a dotazovaného. V našem případě šlo o vztah k terénnímu šetření.

Rozhovory proběhly v terénu v průběhu realizace terénního šetření podle připraveného seznamu otázek, na které respondenti volně odpovídali. Rozhovory se nahrávaly pomocí aplikace záznamník v mobilním telefonu a potom je výzkumník přepsal. Respondenti podpisem vyjádřili souhlas s použitím dat pro výzkumné účely.

Respondentům byly položeny čtyři otázky:

1. Jak vnímáte přístupnost Libotínských vrchů z vaší obce? Jak snadno se dá dostat z obce do přírody na této straně?
2. Jak vnímáte kvalitu stezek a cest v tomto území? Jak se dá v tomto území pohybovat, když se do něj dostanete?
3. Jak je podle vás možné využívat záhumenních cest k propojení jednotlivých částí obce?

5.1.4 Výzkumný soubor

Soubor tvořili tři muži a jedna žena, muži byli stálými obyvateli a žena majitelkou chalupy.

označení	věk	pohlaví	zaměstnání	stálý obyvatel/chalupář (S/CH)
R1	48	muž	OSVČ	S
R2	69	muž	důchodce	S
R3	46	žena	učitelka	CH
R4	71	muž	důchodce	S

5.1.5 Zpracování a analýza dat

Analýza dat proběhla metodou vytváření trsů. Záznamy z terénního šetření, fotky a přepisy rozhovorů jsem okódoval a po konzultaci s vedoucím byly určeny čtyři hlavní kategorie a osm podkategorií.

Použitý při tom byl počítač vedoucího práce, který měl nainstalovaný program Atlas.ti. Využité byly čtyři funkce:

1. Add documents (přidat dokument) Pomocí této funkce jsme nahráli fotografie a přepisy rozhovorů a zápisky z terénu do programu Atlas.ti.
2. Coding (kódování). V této funkci se úsek textu nebo jev na obrázku pojmenovává nějakým výstižným výrazem. Buď vzniká nový kód, nebo se použije už předtím vytvořený, nebo se dá použít možnost „in vivo“ která spočívá v doslovném použití toho, jak to vyjádřil respondent.
3. Link code to (spoj kód s). V této funkci se vytváří spoje hlavně mezi kódy.
4. New network (nový síťový náhled) Tímto nástrojem se umožňuje vytváření obrázků, které znázorňují vztahy mezi kódy.
5. Merge code (včlenit kód) Tímto tlačítkem se dá podobný kód vtáhnout do kódu s výstižnějším názvem

Obrázek 1: Ukázka kódování přepsaných výpovědí

... na kole už čtyřicet let. Zvířata tu svoje místa ale už je jich už
: minut se tu otočit, ale kolikrát třeba padesát, bo je tu všude samý ohradník. A
rávně jak po ní nikdo nechodí. Bahno, rozdupané je to všechno od dobytka.

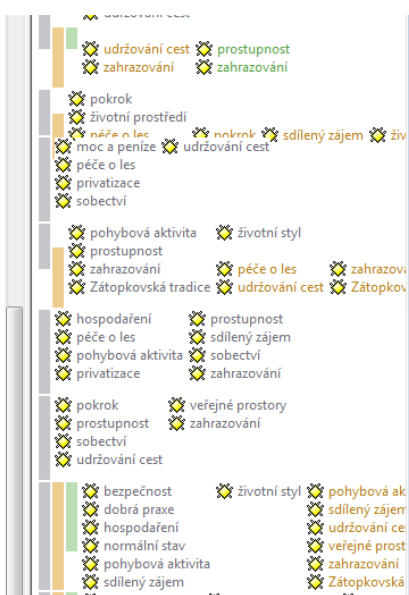
vždycky k lepšímu. Je dobře, že už není tady ten spád z fabriky. Vždyť tady to
o některé lesy se majitelé starají, je to probrané, čisto, pěkné zdravé stromy.
id nebylo, i třeba jelen se dá potkat. Na druhou stranu pak přijedou a seřezou
ak všude kolem zničené já nevím, jestli jsou ty cesty jejich, ale po takové akci

byli na pochodu co se organizoval v Rybím a dobré to bylo, jenom to kolem té
Sokola zorganizovali, ale musí se za tím místo toho jezdit daleko. Přitom takové
s ani se na ten vrch už člověk nedostane jak je to tam zpestřené.

oho nepotká. Ti myslivci jak zadělají třeba cestičku hromadou větví nechou
zl. Chovají se fakt jako že to je jejich. Schválně podporují ten úpadek, aby to

n to nejde, vezmu to po louce, ani náhodou. Vždyť je to všechno zahrazené a
lověk lezl pod větvema po čtyřech, tak se tam nevlze, jak to narvou chamtivci

ělá nevědomky dobře, ale tam, kde třeba nechají za tím ohradníkem pruh té
a chodit a taky chodí a udrží se tam pěšinka. Ještě kdyby to třeba jednou za pár
smady stálo. Tady je kraj Zátopka a běhání má tradici, ale běžte po těch
a auta to valí přímo kolem vás – někde se nedá, že tam není kam uskočit ani.

V prvním kole se vytvořilo 52 kódů, které jsme potom zredukovali a sloučili pomocí funkce merge code na 24.

Obrázek 2: Ukázka kódování fotografie v programu Atlas.ti

6 Výsledky

6.1 Popis zkoumaného území

Území, které bylo předmětem terénního šetření, tvoří západní část katastru obce Ženklaava obecně zahrnující prostor mezi oběma konci zastavěného území severojižně orientované obce a lesy Libotínských vrchů. Území od obydlených pozemků směrem k Fojtovu kopci je tvořené pastvinami, mezemi, remízky a pruhy lesa se rozkládá na rozloze přibližně dvou čtverečních kilometrů.

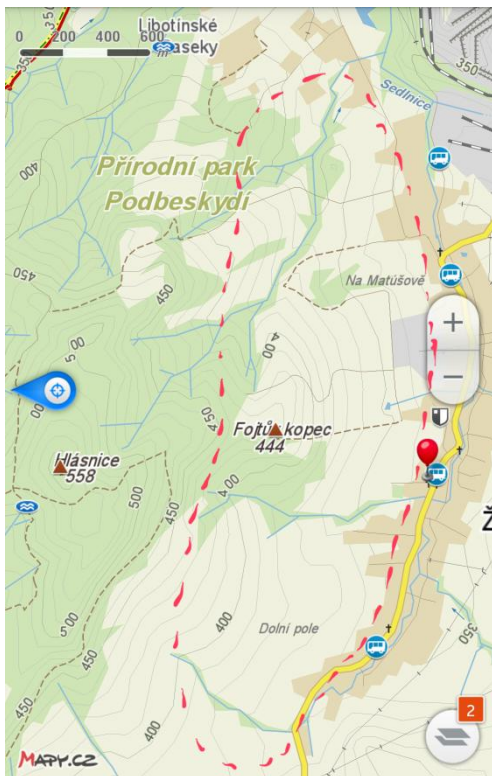
Obrázek 3: Území obce Ženklaava

Území na západní straně obce pod Fojtovým kopcem a Hlásnicí je charakterem odlišné od východní strany ohraničené železniční tratí Veřovice – Štrambersk, které je otevřenější a není prakticky využíváné pro pastvu dobytka. Na západní straně je malé množství přístupových cest v důsledku zastavění a oplocení a skoro tam nevedou žádné ulice, protože je tam celkově menší prostor kvůli většímu svahu blíž k domům, před kterými vede vesnicí hlavní silnice Kopřivnice – Mořkov a Valašské Meziříčí. Na východním břehu potoka Sedlnička je hlavně přes skoro celou vesnici úzká silnice zvaná „Malá strana“, ze které je 7 ulic, které většinou končí jako slepá cesta. Jedna ulice „Ke hřišti“ není slepá a vede k železniční zastávce Ženklaava. Zastávka je trochu místní rarita, protože k ní je z některých částí obce dál než na nádraží ve vedlejší obci. Díky cestě, která tam kvůli zastávce vede, jsou přístupné zajímavé

přírodní lokality Černý les a Na Peklech. Na straně pod Fojtovým kopcem žádná taková věc kromě krátké cesty ke hřbitovu není a tím pádem tam pěší provoz skoro upadl. Přitom tam vede cesta přímo za humny, která propojuje skoro celou vesnici.

Obrázek 4: Zkoumané území

Na obrázku je vidět dostupnost bezprostředně sousedící s územím obce rekreačně významné lokality Přírodní park Podbeskydí s významnými body Fojtův kopec a Hlásnice. Území vyznačené přerušovanou čarou bylo zvolené za předmět zkoumání a to ze dvou důvodů: Za prvé tam vede výhodná cesta, která by mohla být vynikající pro pěší a jako cyklostezka, protože spojuje oba konce vesnice. Není moc blízko u hlavní silnice, takže je tam klid, a ani příliš daleko, takže by nebyla moc velká oklika například pro rodiče s kočárky například ji používat při cestě na nákup do místního obchodu místo ježdění autem do supermarketů v Kopřivnici.

6.2 Výsledky pilotního průzkumu

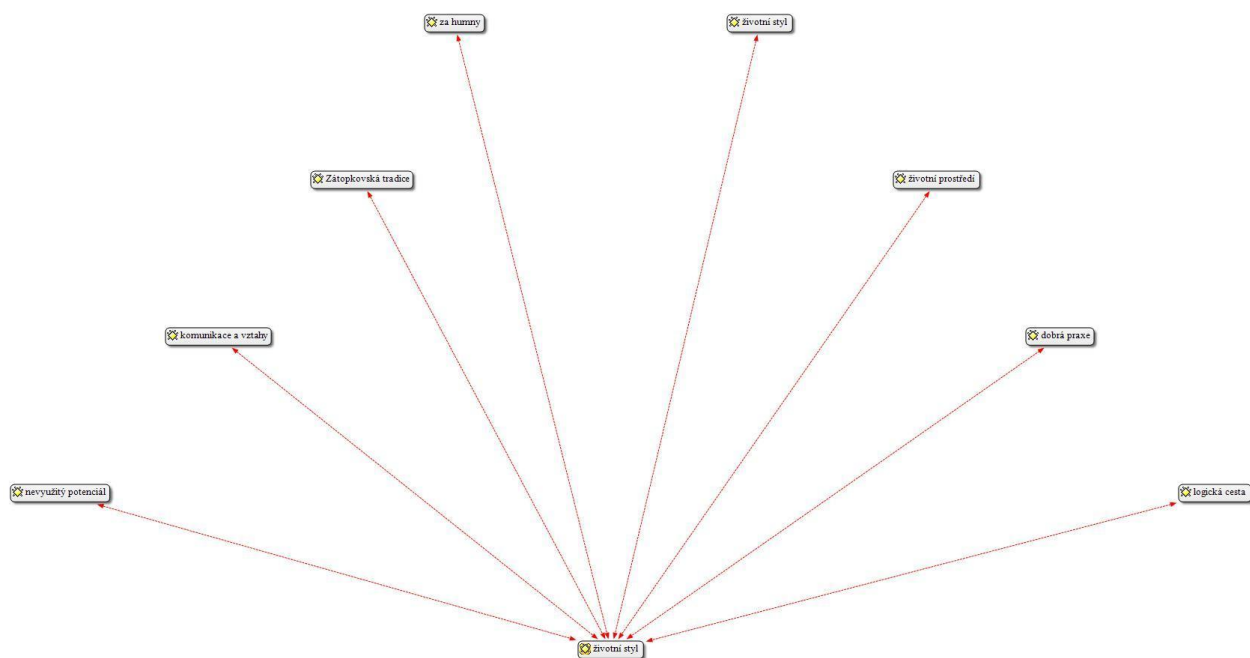
Při našem průzkumu jsme řešili dvě oblasti. První se týká toho, co je přímo za humny. To znamená hlavně záhumenních cest. Druhá se týká rekreačního potenciálu celého prostoru. Tedy oblasti, kde obecní pozemky navazují na Přírodní park Podbeskydí.

V rámci organizace výsledků šetření jsme vytvořili na základě významové příbuznosti čtyři trsy kódů. Jedná se o množiny hlavních označených jevů:

1. Životní styl – shrnuje zaznamenané jevy, které mohou mít pozitivní nebo negativní vliv na životní styl lidí v obci
2. Pohybová aktivita – shrnuje jevy, které mohou pozitivně nebo negativně ovlivňovat pohybovou aktivitu obyvatel obce
3. Životní prostředí – shrnuje různé zaznamenané jevy environmentální povahy
4. Lidský faktor – shrnuje zaznamenané jevy, které se týkají lidského chování, jednání nebo postojů

6.3 Životní styl

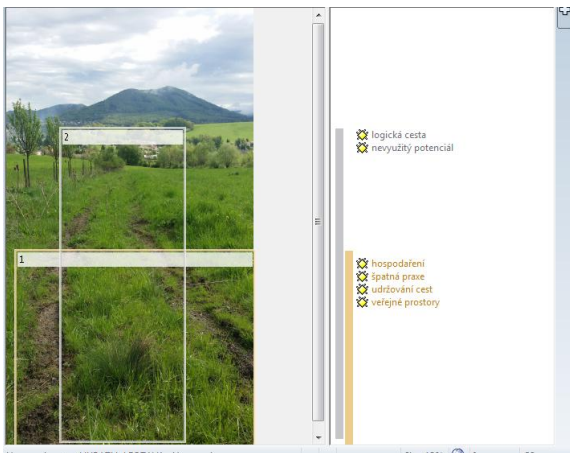
Obrázek 5: Trs Životní styl

6.3.1 Nevyužitý potenciál

Z hlediska vlivu na životní styl obyvatel působí negativně nevyužitý potenciál krajiny, což je způsobeno egoistickým postojem při prosazování vlastnického práva nebo třeba tím, že ti, kdo na lesních pozemcích nebo pastvinách hospodaří, nemyslí na rekreační funkci krajiny. Právo volného přístupu ke krajině je dané ze zákona, ale není přesně definované, jak se má toto právo naplňovat v praxi.

Obrázek 6: Nevyužitý potenciál

Logická cesta kolem zavezené skládky spojovala severní konec obce přímo s východní částí Přírodního parku Podbeskydí. Současně tvoří jednu ze stoupacích tras možných okruhů pro rekreační běh. Bohužel je ve špatném stavu a postupně mizí kvůli zahrazování pastvin taky cesty, které na ni dál navazovaly. Další roli v zhoršování prostupnosti hrají myslivci. Vyjadřuje to výstižně účastník druhého rozhovoru.

Dneska tu člověk ani už pomalu nikoho nepotká. Ti myslivci jak zadělají třeba cestičku hromadou větví nechcou aby jim někdo do toho jejich lesa lezl. Chovají se fakt jako že to je jejich. Schválně podporují ten úpadek, aby to měli pro sebe (R2).

Obrázek 7 Cesta se zrušenou skládkou

V dolní části snímku je zachycená zrušená skládka se slepou cestou, která v ní končí. Kdyby se řešila záhumenní cesta obchvatem problémového místa vyšší částí luk, tak tato cesta by mohla posloužit k propojení.

Jak ukazuje obrázek 8, nějaký nevyužitý potenciál se najde i v rámci příkladů dobré praxe, mezi které soukromý rybník, kde majitel zachoval přístup pro veřejnost a kde funguje sdílení prostoru bez větších problémů. K rybníčku vede pěšina a je zde i lavička pro posezení. Prospěla by stezka okolo, aby mohl být pěkný kousek krajiny jako součást pohybové aktivity.

Obrázek 8 Nevyužitý potenciál

6.3.2 Komunikace a vztahy

Protože na vesnici se lidi hodně kvůli technologickému rozvoji víc a víc izolují, zhoršuje se komunikace a taky tím pádem vztahy. Po zrestituování majetku najednou někteří měli pozemky a než se naučili normální sousedské vztahy mezi hospodáři, došlo k vyhocení spousty konfliktů. *Dneska všecko za peníze jenom, každý na svojem velký pán a s nikým se nemusí bavit. Ted' úřad může jim posílat obsílky a on co, když je to nějaký zbohatlík, ani to neřeší (R4).* Takže dnes jsou spousty zbytečných plotů mezi starousedlíky, nemluvě o přistěhovalcích, kteří si svoje radši oplotí, protože neví, co si můžou dovolit nechat otevřené a nejsou ovlivnění tradicí, tím, že by znali ty možnosti, jak co bylo před časem. Místní je zase nepokládají za hospodáře v tom smyslu jak to znají oni - *Dneska většina z nich tu nic na té půdě nepěstuje, leda trávu seče sekačkou furt dokola (R2).*

Zátopkovská tradice

Starší lidé z obce se často hlásí k tradici Zátopka, kterého všichni znali, a účastní se hodně z nich i Běhu Emila Zátopka, který vedl tradičně přes Ženklovu. Hodně z nich se účastní akcí, co organizuje Sokol, chodí pravidelně na Javorník. Těžko se ale k takovému něčemu vede mladá generace, která je více omezená v pohybu už od dětského věku, než byli jejich prarodiče. *Já jsem tu vždycky chodil nebo jezdil na kole už čtyřicet roků na hříby. Měl jsem tu svoje místa ale už je jich též méně a hlavně mi to trvá ne patnáct minut se tu otočit, ale kolikrát třeba padesát, bo je tu všude samý ohradník. A jak to sundaju, cestička je pryč nenávratně jak po ní nikdo nechodí. Bahno, rozdupané je to všecko od dobytka (R2).*

Za humny

Neprůchodností prostoru hned za zahradami v důsledku zahrazování a zpusnutí nebo zrušení cest jsou možná nejvíc postižení rodiče s malými dětmi, které to nutí do ježdění autem třeba do obchodu, i když by třeba šli i pěšky. *No, já jsem tady nevyrostla, ale údajně se prý dalo normálně dostat k obchodu u kostela kolem statku. Ani mi to nijak nepřišlo, a celkem mi to bylo jedno, protože jsme byli s manželem vždycky zvyklí jezdit třeba sportovat autem. Až když jsem potřebovala třeba uspat malého v kočárku a sjet třeba do obchodu. Najednou člověk zjistí, že je jak někde ve městě – všude kravál od aut a strojů co mají lidi doma, to se fakt nedá (R3).*

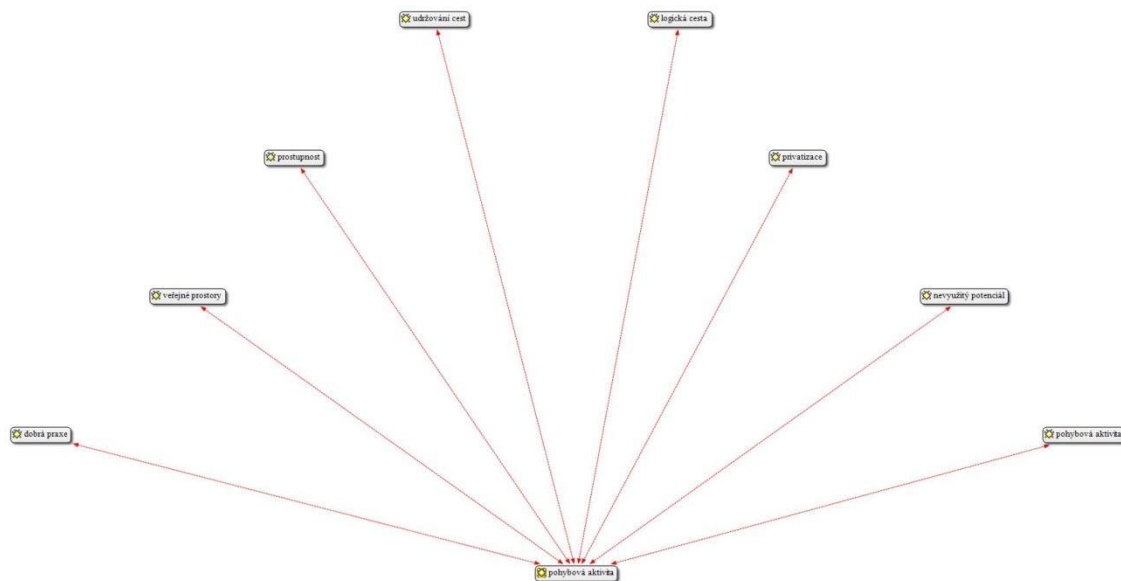
Životní styl

Problémy s prostupností krajiny se moc neřeší, protože na ně, když obec nezíská nějaké dotace, nejsou finance. Na změně životního stylu se nepřímo tím pádem projevuje, že se změnilo hodně fungování normálních každodenních věcí ve smyslu komercializace a podobně od doby, ve které starší generace žily. Po skončení komunismu se podle jednoho

z respondentů kladl důraz na to, že všechno se musí zaplatit a ten komerční pohled úplně vytlačil postupy, co se dřív normálně používaly. *Když něco bylo s odpuštěním v bordelu, tak se dalo jít za předsedou nebo na výbor a normálně říct jste se zbláznili ne? Když třeba se jelo s mechanizací jak bylo rozmoklé a všude všechno rozrajtované. Stávalo se to, ale museli to dát do pořádku. Samozřejmě to trvalo jak všechno ale nakonec poslal tam chlapy nebo se třeba i řeklo pod'te pomoct to srovnat, my jsme tam do těch kolejí hodili z fabriky šutr a dalo se všechno řešit (R2).*

6.4 Životní prostředí

Životní prostředí se na jedné straně obrovsky zlepšilo po zavření výroby cementu a zavedení přísných opatření na prašnost u zpracování vápence v lomu. *Je dobře, že už není tady ten spad z fabriky. Vždyť tady to bylo třeba celé šedé některý den (R1).* Účastník pozitivně hodnotí i péči o některé lesy: *I o některé lesy se majitelé starají, je to probrané, čisto, pěkné zdravé stromy. Zvěře srncí a černé je jak nikdy snad nebylo, i třeba jelen se dá potkat (R1).*

6.4.1 Pohybová aktivita

Z hlediska pohybové aktivity ve smyslu ježdění na kole nebo běhání po lesních cestách se projevuje negativně bezohlednost při těžbě dřeva a nejasné pravidla, kdo za co vlastně odpovídá a jak by se to mělo prakticky řešit. *Na druhou stranu pak přijedou a seřezou půl kopce na holinu, ty lesní cesty pak všude kolem zničené já nevím, jestli jsou ty cesty jejich, ale po takové akci se po tom nedá ani jít pěšky (R1).*

6.4.2 Dobrá praxe

Respondent si všímá i případů dobré praxe v otázce zahrazování a prostupnosti krajiny. *Někdo na to myslí nebo to třeba udělá nevědomky dobře, ale tam, kde třeba nechají za tím ohradníkem pruh té trávy mezi lesem, tak lidi tam můžou chodit a taky chodí a udrží se tam pěšinka (R1).*

Obrázek 10 Dobrá praxe – umístění ohradníků

Zároveň navrhuje respondent i možnost ještě pro další zlepšení: *Ještě kdyby to třeba jednou za pár týdnů prosekli, však co by to dohromady stálo (R1)*. Toto ale asi se nedá očekávat od soukromníka, který má pastvinu, že bude pravidelně sám od sebe dělat. Ale mohla by to podpořit obec nějakou motivací, aspoň například oceněním starosti o průchodnost krajiny i třeba zmínkou a vyhlášením i drobné ceny třeba v místním zpravodaji nebo na obecním plese.

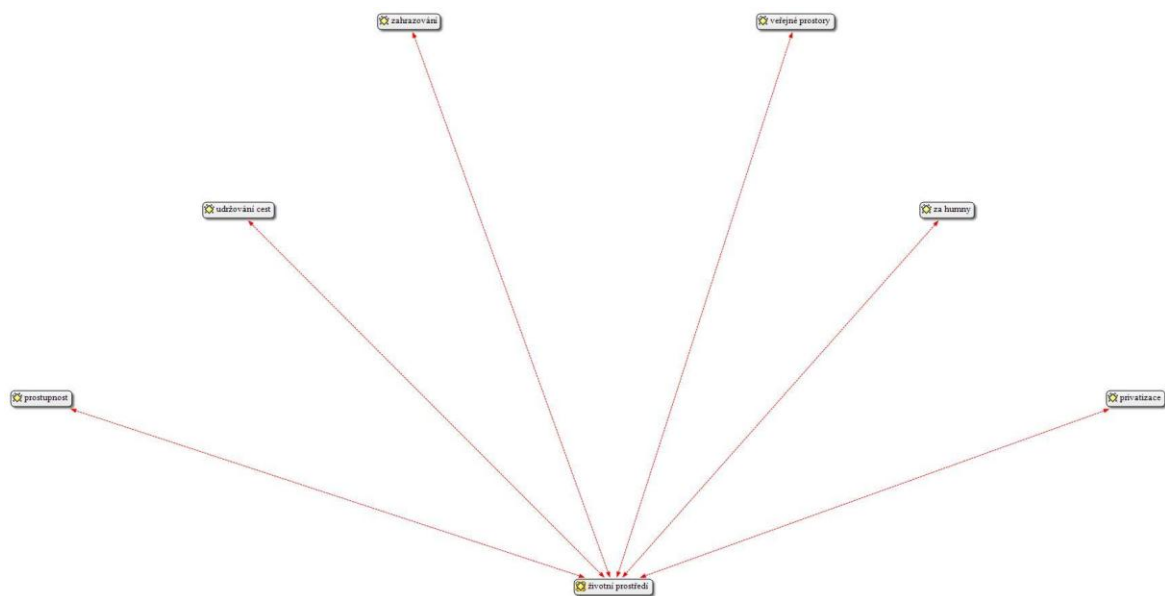
Veřejné prostory, privatizace a prostupnost a udržování cest

Dobry příklad, že veřejné prostory jsou důležitá a normální součást života na vesnici je možné vidět nad obecním úřadem, kde se drží otevřený prostor směrem k rybníčku i ke hřbitovu a bývají tam děti i tam chodí senioři. Naopak špatná praxe vládne na severním konci obce, kde vzniklo hodně obstrukcí.

Obrázek 11: Dobrá praxe u rybníka

6.5 Životní prostředí

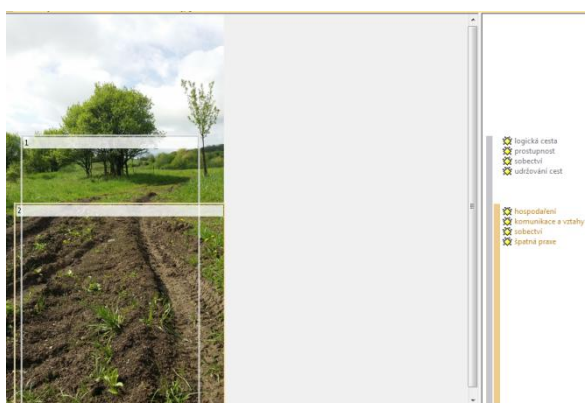
6.5.1 Prostupnost a udržování cest

Přístup ke krajině souvisí s tím, jak technicky je možné se do přírody dostat. Tedy s prostupností. V tom hraje roli, jestli tam nějaké cesty nebo pěšiny jsou, jestli se udržují, jestli nejsou zahrazené, ale i třeba povrch. Ne po všem, i když ta cesta existuje, se dá třeba s kočárkem nebo dítě na odrážedle jet. V tomto směru je problém například oblíbený makadam.

Obrázek 12: Záhumenní cesta – povrch

Obrázek 13: Horní propojovací cesta – povrch

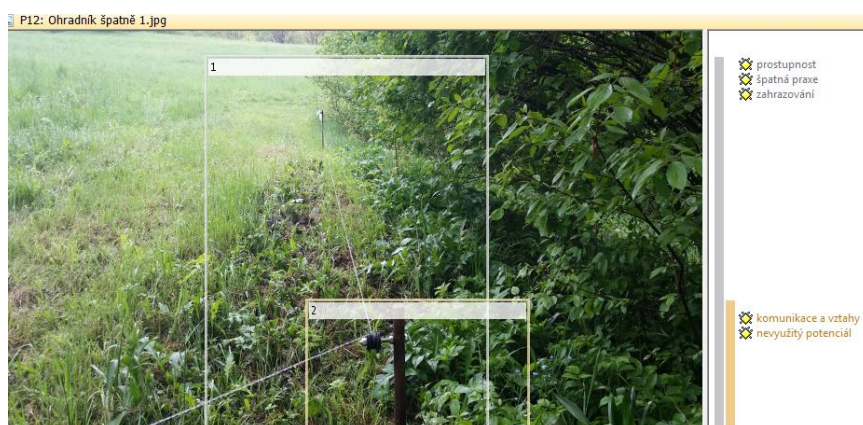
Obrázek 15: Zarůstající cesta do Hlásnice

6.5.2 Zahrazování

Zahrazování souvisí s hospodařením i s prosazováním majetkových práv. V prvním případě je hledání řešení otázkou dohody o způsobu, jak například stavět ohradníky, aby se myslelo i na další uživatele prostředí. V druhém případě může být řešení a dohoda prakticky nemožná, když motiv toho člověka byl už od začátku, aby někomu plotem nebo drátem v cestě pokazil jeho život.

Obrázek 16: Nevhodně umístěný ohradník

Obrázek 17: Sousedé a ploty

Ploty jsou nedílnou součástí kultury sousedských vztahů u nás. Vedou se o ně soudy, často nemají žádnou smysluplnou funkci.

Obrázek 18: Sobectví a nesnášenlivost

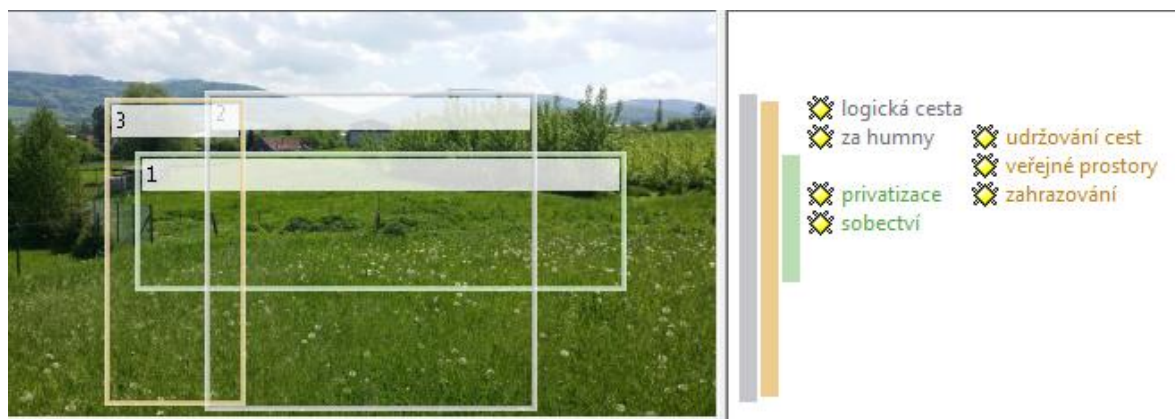

V některých případech sobectví nebo nesnášenlivost mohou způsobit, že se přeruší úplně logická a pro všechny užitečná cesta. Nesmyslnost takového počínání komentuje účastník rozhovoru: *To mi řekněte, jak je možné, že někdo prostě natáhne přes cestu ostnatý drát a ani ceduli zdaleka viditelnou tam nedá, vždyť se na tom taky někdo může zabít a hlavně na co to tam dá?* (R1) Na obrázku 18 je vidět i jev, který sice není to úplně to stejné, co plot, ale taky přehrazuje krajinu, a to výsadba.

6.5.3 Za humny

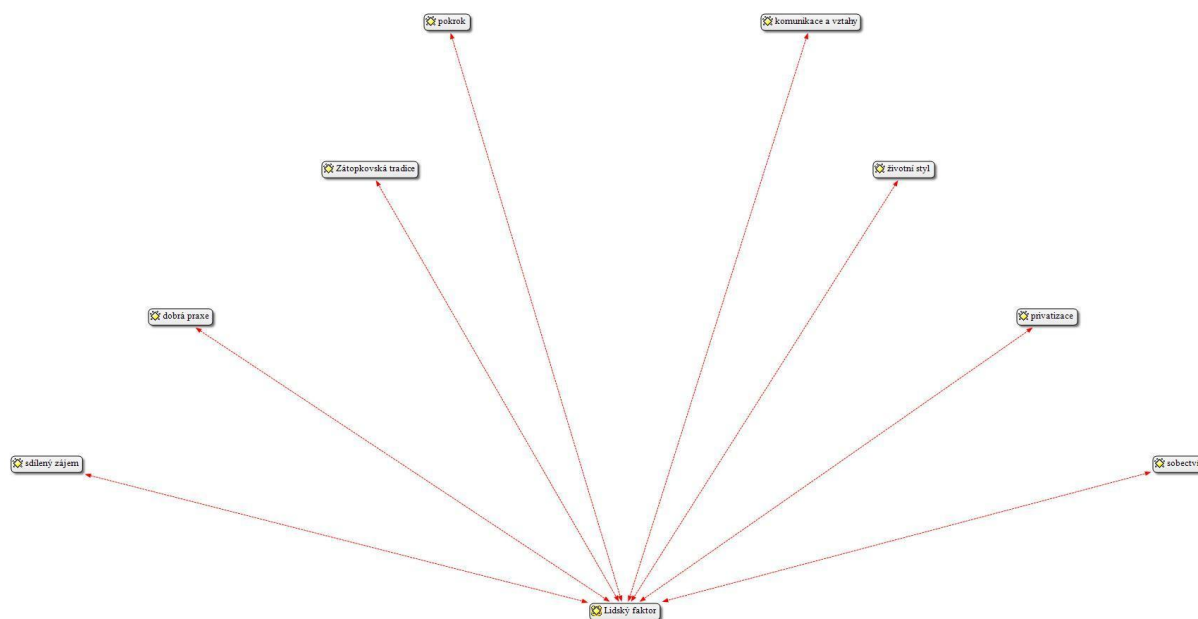
Na životní prostředí ve smyslu, že je horší než ve městě, si stěžuje účastnice výzkumu matka s kočárkem: *Lidi ve městě mají třeba park, kam můžou zajít nebo jít prostě někam třeba prostě parkem, kde je klid. Tady není s tím kočárem nic takového – to děcko buď musí dýchat ty smrady z aut, nebo furt křičí, jak rachotí pily nebo sekačky když se jde tady po Malé straně, prostě o nervy. A tam, kde je ticho a krásně, se člověk tím kočárem nedostane, leda, že by měl křídla. To je ta romantika na venkově* (R3). Přitom jak ukazují zjištění z terénního šetření, jedná se o pár zanedbaných míst nebo bohužel obstrukce, které úmyslně vytváří někteří jedinci. Obyvatel obce v důchodovém věku ve vztahu k tomu říká: *To mu jako někdo bude krást ten plevel nebo co? Nikdo na takové nemá metr, kdo mu řekne, ať si to sbalí?* (R4)

Obrázek 9 Zahrazování cest nad zahradami

6.6 Lidský faktor

Schéma 4: Lidský faktor

6.6.1 Sdílený zájem, dobrá praxe, komunikace a vztahy

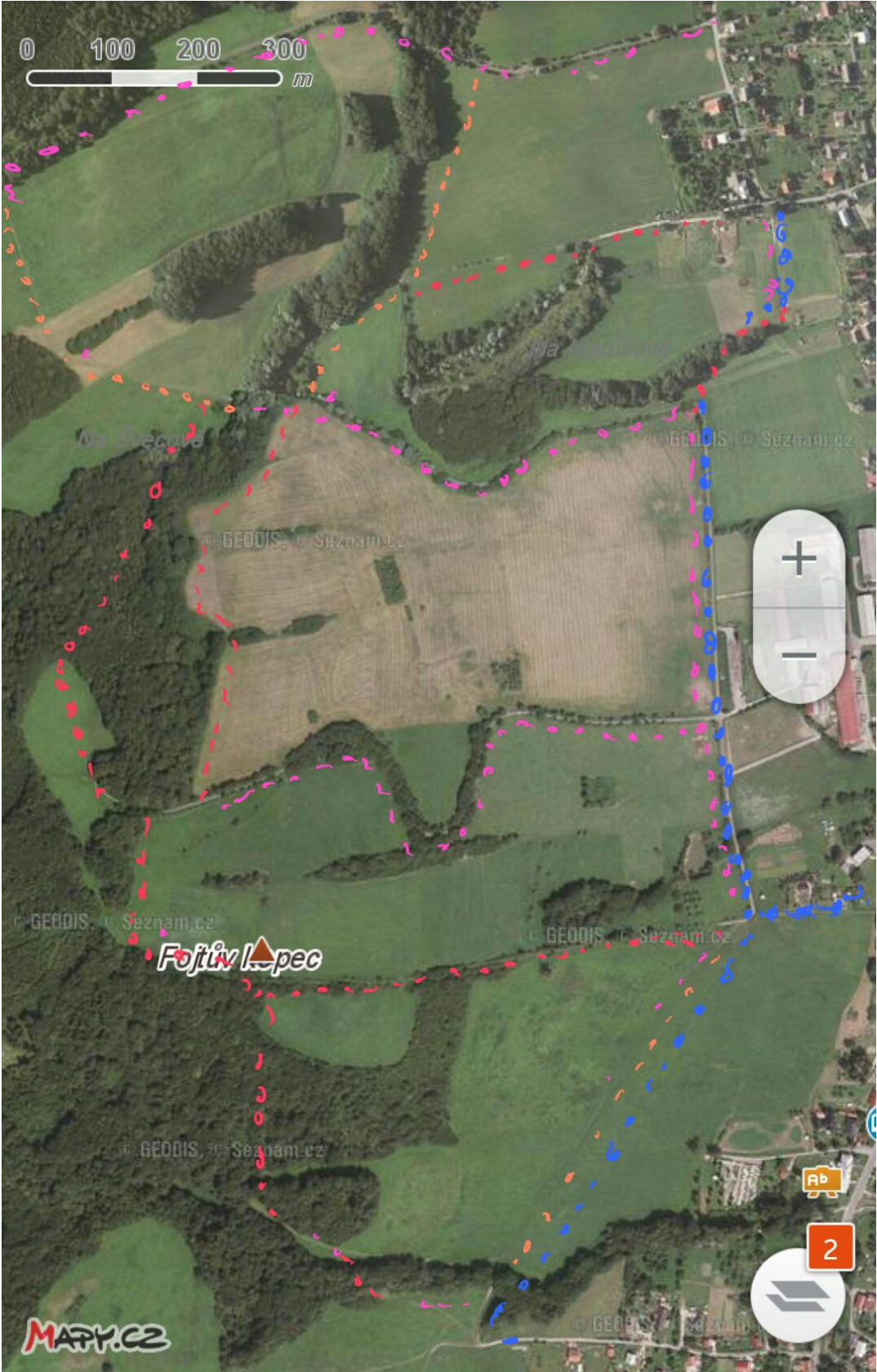
Tam, kde se řeší sdílený zájem, se setkáváme s příklady dobré praxe. Podíl na tom má, když lidé spolu komunikují, což vede k normálním vztahům. Tam, kde komunikace neexistuje nebo je vždycky konfliktní, tam ty vztahy jsou špatné a způsobuje to, že se nehledají řešení, ale tvoří překážky. Lidé, kteří netráví svůj veškerý čas jenom za svým plotem a chodí do přírody,

se i potkávají a jsou i otevření hledat řešení a záleží jim, aby příroda kolem patřila do jejich kvality života. *Tu lidi chodí pořád – my jsme teď byli na pochodu, co se organizoval v Rybím a dobré to bylo, jenom to kolem té dědiny se nic nedá i by to určitě ze Sokola zorganizovali, ale musí se za tím místo toho jezdit daleko. Přitom takové pěkné místa tu jsou pod Hlásnicí ale ani se na ten vrch už člověk nedostane, jak je to tam zpustlé (R2).*

6.6.2 Privatizace a sobectví

Privatizace honiteb navázala na tradici silné myslivecké lobby v Čechách. Bohužel mnozí myslivci zapomínají, že les není jenom na lov, ale že existuje i rekreační funkce lesa. Dneska tu člověk ani už pomalu nikoho nepotká. *Ti myslivci jak zadělají třeba cestičku hromadou větví nechcou aby jim někdo do toho jejich lesa lezl. Chovají se fakt, jako že to je jejich. Schválně podporují ten úpadek, aby to měli pro sebe (R4).* Když vedle neprostupného lesa je ohrazený pozemek, stává se krajina neprůchodná. *Aby si člověk řekl, tak dobře, lesem to nejde, vezmu to po louce, ani náhodou. Vždyť je to všechno zahrazené a ani kousek místa u kraje. Ani tam člověk lezl pod větvema po čtyřech, tak se tam nevrže, jak to narvou chamtivci až kam to jde(R4).*

Obrázek XX: Výsledek šetření zaměřeného na stav prostupnosti krajiny mezi Ženklovou a Přírodním parkem Podbeskydí v roce 2015

6.7 Výsledné schématické znázornění tras ve zkoumané oblasti

1. Červenou barvou jsou zaznačené cesty, které už skoro zmizely nebo už neexistují.
2. Růžovou barvou jsou zaznačené fungující cesty, které mají nebo by měly vysoký potenciál pro pohybovou aktivitu, kdyby došlo k jejich propojení.
3. Oranžovou barvou jsou zaznačené cesty ohrožené zahrazováním nebo zhoršováním stavu v důsledku toho, že se neužívají, protože se k nim nedá přes zahrazené území dostat, i když samy ohrazené nejsou.
4. Modrou barvou je zaznačená logická záhumenní cesta

7 Diskuse

Právo volného přístupu ke krajině je na základě § 63 zákona České národní rady č. 114/1992 Sb. zakotvené v české legislativě v souladu s významem pro životní spokojenost obyvatel (Shanahan, Linb, Gaston, Bush a Fuller, 2014). Provedené šetření ukázalo, že tam, kde se to ale potkává s majetkovým právem a ochranou vlastnických práv, vznikají v praxi konflikty, protože někteří vlastníci využívají v případech každou možnost jak se umožnění průstupu vyhnout. Mezi to patří například složitější vysazování „školek“ nebo jednodušší ochrana pasoucího dobytka. Vychází se přitom mj. ze zákona č. 135/1961 Sb., o pozemních komunikacích (silniční zákon), ve znění zákona č. 27/1984 Sb. a z ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, v § 127a občanského zákoníku, nebo v § 16 zákona ČNR č. 96/1977 Sb., vyhláška č.99/1989 Sb. Když nechce vlastník půdy umožnit lidem vstup na pozemky, stačí v praxi vytyčit po celé vegetační období prostor ohradníkem, a když bude chtít, dovnitř umístit třeba jednu ovci. Zákon už podle našich informací neurčuje, kolik zvířat je potřeba na hektar ohrazené pastviny. Asi by se mohlo uvažovat o právní úpravě, která by volný vstup do krajiny zajišťovala důrazněji. Protože podle § 19 Lesního zákona (289/1995 Sb.) má každý člověk právo vstupu do lesa bez ohledu na to, komu les patří, neměl by být problém volně se pohybovat po lese. Zakázáno je samozřejmě vstupovat na místa, kde se provádí těžba dřeva nebo manipulace s vytěženým dřevem. To je kvůli bezpečnosti a nikdo s tím asi nebude nic řešit. Právo vstupu do lesa může být omezeno také na základě jiných zákonů, například v rámci režimu ochrany vodních zdrojů. To je asi také pro většinu lidí v pořádku. Větší problémy jsou u zvláště chráněných území, kde neexistuje snadný způsob, jak třeba nějaký zákaz vydaný kvůli ochraně nějakého druhu vyvrátit. Třeba v tom smyslu, že tomu druhu lidská aktivita (například sečení nebo lesní hospodaření) neškodí, ale prospívá. Vydat omezení nebo zákaz na základě toho, že někde se vyskytl nějaký druh je pro orgány OP velice jednoduché. Prokázat, že tam ten druh není, nebo mu aktivní pohyb lidí v jeho prostoru nevadí, je skoro nemožné. Zaznamenali jsme různé obstrukce na cestách ze strany nájemců nebo majitelů honiteb. Tyto věci nemají oporu v Lesním zákoně a jsou v rozporu s §19 a s § 63 zákona České národní rady č. 114/1992 Sb. V otázce zajištění rekreační funkce lesa stejně jako volného přístupu ke krajině je potřeba dělat větší osvětu. Lidé by měli vědět, že majitel nebo nájemce lesa i vlastník nájemce zemědělské půdy ji musí ze zákona zajišťovat. Užitečné by mohlo být zveřejnění materiálu

s ukázkami a příklady postupů při upírání práva na volný přístup do krajiny ve formě on line blogu, webových stránek, fóra na obecních stránkách.

8 Závěry

Provedeným terénním průzkumem bylo provedeno základní zmapování stavu přístupu do krajiny Přírodního parku Podbeskydí a rekreačního potenciálu území na západní straně obce Ženklaava pro místní obyvatele. Přestože zkoumaná lokalita má na základě provedených rozhovorů a terénního šetření dobrý rekreační potenciál a mohla by poskytovat také možnosti pro aktivní mobilitu, tak výsledky provedeného šetření ukazují opačný trend. Snadný přístup k přírodnímu parku a dobré propojení obce stran aktivního transportu by mohlo přispět ke kvalitě života obyvatel obce. A to v tom smyslu, že by byl zdravější, bezpečnější a příjemnější pro všechny generace. Veřejný zájem ale podle výpovědí a na základě terénního průzkumu v rostoucí míře ustupuje privátním zájmům některých vlastníků nebo uživatelů půdy. Přitom ale není problém v hospodaření na této půdě. Buď jde o neznalost, nebo nezájem, někdy ale spíš o to, že se vytváří překážky. A to s cílem zabránit tomu, aby po zmíněném území lidé chodili. Někdy jde o starousedlíky, někdy o nové nebo víkendové obyvatele. Soužití různých zájmových skupin záleží hlavně na používání zdravého rozumu. Potřeba je veřejná diskuse. Provedené šetření ukázalo, že problém s přístupem do krajiny lidem není lhostejný a že diskusi vítají. Vedení obce má na základě neformálního rozhovoru s vedoucím práce má o tuto záležitost zájem a uvědomuje si, že přístup ke krajině je důležitá hodnota. A že když se na tomto bude pracovat, tak že oživení zkoumané oblasti pohybovou aktivitou na čerstvém vzduchu může přispět ke kvalitě života obyvatel obce. Další kroky by měly vést k přípravě návrhu podkladů a) pro vytvoření funkční záhumenní cesty a b) pro vytvoření návrhu kroků, které by propojily upadající síť účelových komunikací a pěšin do udržitelné sítě fitness stezek. Podle výsledků terénního průzkumu by tyto kroky měly vyžadovat spíš dobrou vůli než velké finanční investice.

9 Souhrn

V bakalářské práci jsme se zabývali problematikou přístupu ke krajině v obci Ženklaava na Novojičínsku. Konkrétně jsme se zaměřili na území, kde obec sousedí s Přírodním parkem Podbeskydí. V teoretické části práce jsme shrnuli relevantní poznatky o pohybové aktivitě a životním stylu a právní problematice volného přístupu ke krajině. Také jsme shromáždili poznatky o obci a o zkoumaném území. Mezi důležité materiály v tomto ohledu patří Plán rozvoje obce, který má podle toho, jak se postaví, dopad na přístup ke krajině. Výzkum byl kvalitativně pojatý a sestával ze shromažďování a analýzy dokumentů, terénního šetření, polostrukturovaných rozhovorů. Mezi hlavní zjištění práce patří, že zajištění práva volného přístupu ke krajině stejně tak jako rekreační funkci lesa podléhá v praxi tomu, jak to který majitel nebo nájemce půdy pojme. Tam, kde není vůle k jejich naplňování, tak se dají významně omezit. Na druhou stranu jsme zmapovali několik zajímavých příkladů dobré praxe, které jsou nenákladné a snadno implementovatelné.

10 Summary

In this bachelor thesis we dealt with problematic of access to nature in village Ženklava near Nový Jičín town. Concretely we focused on area where the village grounds meet with Natural park Podbeskydí. In theoretical part we summarized relevant information on motor activity and lifestyle and legislative problematic of free access to nature including relevant information about the area. Among important analyzed materials is the Plan of development of Zenklava which affects the accessibility of nature for the citizens in future. The pilot study rests on qualitative design and involves study of documents, interviews and field study. Main findings are that the fulfillment of the law securing free access is prone to interpretation and with a bit of creativity its conduct can be reduced significantly. On the other hand we monitored several examples of good practice which are inexpensive and easy to implement.

11 Referenční seznam

- Barbosa, O., Tratalos, J. A., Armsworth, P. R., Davies, R. G., Fuller, R. A., Johnson, P., et al. (2007). Who benefits from access to green space? A case study from Sheffield, UK. *Landscape and Urban Planning*, 83, 187–195.
- Bodin, M., & Hartig, T. (2001). Does the outdoor environment matter for psychological restoration gained through running? *Psychology of Sport and Exercise*, 4, 141–153.
- Creswell, J.W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. London: Sage.
- Cutter, S. L. (1995). Race, class and environmental justice. *Progress in Human Geography*, 19, 111–122.
- Dearborn, D. C., & Kark, S. (2010). Motivations for conserving urban biodiversity. *Conservation Biology*, 24, 432–440.
- Dušková, L. (2014). *Zastavěné prostředí a pohybová aktivita seniorek v Olomouci*. Diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Eley, R., Bush, R., & Brown, W. (2014). Opportunities, Barriers, and Constraints to Physical Activity in Rural Queensland, Australia. *Journal of Physical Activity and Health*, 11, 68-75.
- Frömel, K., Mitáš, J., & Kerr, J. (2009). The associations between active lifestyle, the size of a community and SES of the adult population in the Czech Republic. *Health & Place*, 15(2), 447-454.
- Hodaň, B. (2007). *Sociokulturní kinantropologie II*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hodaň, B., & Dohnal, T. (2008). *Rekreologie*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hollein, T. (2014). *Pohybová aktivita, školní prostředí a vzdělávání pedagogických pracovníků na druhém stupni základních škol v České republice*. Diplomová práce, Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Huneš, K. (2014). *Zřizování a provoz terénních cyklostezek pro horská kola z pohledu práva*. Diplomová práce, Univerzita Palackého, Právnická fakulta, Olomouc.

- Kalman, M., Hamřík, Z., & Pavelka, J. (2009). *Podpora pohybové aktivity pro odbornou veřejnost*. Olomouc: ORE-institut.
- Kosan, T. (2014). *Zmapování cyklistických tras oblasti Svatého kopečku u Olomouce*. Olomouc: Univerzita Palackého. (bakalářská práce)
- Machová, J., & Kubátová, D. (2009). *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada Publishing.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Mitáš, J. (2011). *Pohybová aktivita a prostředí v životním stylu obyvatel České republiky*. Habilitační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury, Olomouc.
- Mitáš, J., & Frömel, K. (2013). *Pohybová aktivita české dospělé populace v kontextu podmínek prostředí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Mitáš, J., & Frömel, K. (2011). Pohybová aktivita dospělé populace České republiky: přehled základních ukazatelů za období 2005–2009. *Tělesná kultura*, 34(1), 9–21.
- Sallis, J. F., Myron, F. F., Rodríguez, D. A., & Saelens, B. E. (2012). Role of Built Environments in Physical Activity, Obesity, and Cardiovascular Disease. *American Heart Association*, 125(5), 729-737.
- Shanahan, D.F., Linb, B., Gaston, K., Bush, R., & Fuller, R.A. (2014). What is the role of nature in attracting people to urban parks? *Landscape Ecology*, 30, 153-165.
- Sigmundová, D., Sigmund, E., & Chmelík, F. (2009). Vztah mezi prostředím a počtem kroků obyvatel českých metropolí. *Tělesná kultura*, 32(2), 110–124.
- Slepička, P., & Slepičková, I. (2002). Sport z pohledu české společnosti I., *Česká kinantropologie*, 6(1), 7–23.
- Stejskal, P. (2004). Proč a jak se zdravě hýbat. Břeclav-Charvatská Nová Ves: Presstempus.
- Valenta, J., & Kornalík, F., (2000). Uštknutí zmijí obecnou. *Časopis Lékařů Českých*. 139 (14) 419-21.
- WHO. (2004). *Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health*. Ženeva: World Health Organization.
- World Health Organization (2010). *Urban planning essential for public health*. Retrieved from www.who.int/mediacentre/news/releases/2010/urban_health_20100407/en/

Wolch, J.R., Tatalovich, Z., Spruijt-Metz, D., Byrne, J, Jerrett, M., Chih-Ping, Ch., Weaver, S., Wang, L., Fulton, W., & Reynolds, K. (2010). Proximity and perceived safety as determinants of urban trail use: findings from a three-city study. *Environment & Planning, 42*,(1), 57-79.

Učební texty:

Šebek, L. (2014). Bezpečnost a legislativa při výchově a rekreaci v přírodě. Výukové opory, UP, Olomouc